Strödda ANTECKNINGAR UNDER EN RESA I SVERIGE ÅR 1831.

AF

T. G. R.

På L. Öbergs Förlag.

STOCKHOLM,

ELMÉNS & GRANBERGS TRYCKERI.

1833.


BRITISH MUSEUM.

Förord.

Må ej Läsaren, vid åsynen af den titel dessa blad bära, förmoda dem innehålla några Vandringar eller Promenader genom Fäderneslandet. *Långt derifrån. Hvarken några gigantiska idéer eller någon djup philosophie återfinner läsaren här; blott några lätta esquisser, utkastade af en ännu osäker hand är det enda Författaren har att erbjuda. Men då erfarenheten lärer att crême, blanc manger och dylika lättsmälta anrättningar merendels, efter en stark kötträtt med nöje pläga emotses och njutas, ehuru till sitt innehåll hvarken så enkla eller födande, som den sednare, har Författaren nu efter sin inskränkta förmåga sökt att fylla detta behof. Om han vågat sig in på samma fält som Förf. till Vandringarne, må denne förlåta det, emedan han tror det vara vidsträckt nog för Jetten att der obehindradt kunna röra sig, om än några dussin Pygméer, sådane som Författaren till denna obetydliga brochure, der nedsloge sina bopålar. Men Jetten tillhörer det dock nu, så väl för anrättningens fullständighet, som emedan detta vida öfverstiger Författarens krafter, att ombesörja deserten.*

INNEHÅLL:

För att ej helt och hållet utrötta Läsarens tålamod med den vanliga Dagbokslitanian, ej tvinga honom att följa den resande dag och natt, steg för steg, har Författaren här tagit sig friheten att blott föra Läsaren på de ställen, han ansett värde dess uppmärksamhet och hvars okonstlade beskrifning han förmodat antingen skulle intressera dem, hvilka ännu ej besökt dessa eller väcka ljufva minnen hos dem, hvilka redan varit i tillfälle dertill. I följe häraf tvekar han ej eller ett ögonblick att genom Södermanlands täcka dalar direkte föra Läsaren till

Södertelje

såsom den första stad Förf. efter sin afresa från Stockholm passerade. Denna stad tyckes endast lifnära sig af Kanalen och den trafik denna åstadkommer, men för öfrigt närma sig hvad Tyskarne kalla *Flecken* eller ett medelting mellan by och stad, samt har derjemte det karakteristiska dermed, att den blott har en enda gata, som på läng-

den genomskär staden. Rådhuset tyckes vara en relik ifrån urminnes tider, så förefaller det åtminstone en resande, som första gången ser det, för dess gammalmodiga architektur och bofälliga utseende skuld, i fall ej invånarne vilja prunka dermed såsom en raritet, ty, förskrifver det sig från en sednare period, tycker jag stadsboernes ambition skulle förbjuda dem att hafva ett uggelbo till Rådstufva. Kanalen är bred och en verklig prydnad för staden, utom den nytta den medför för en stor del af riket. Bron deröfver, vid sjelfva staden, är, torde hända, den enda uti sitt slag i Sverige, och isynnerhet då man sjövägen anländer hit, tror man sig nästan genom en förtrollning se den vända sig på en cylinder, anbragt midtinunder densamma och inom få ögonblick lemna fri passage för seglaren, der man förut ej såg någon vindbrygga eller någon annan möjlig genomfart.

Eskilstuna. Mälstaflickan.

Genom sina manufakturer, namnkunnigt i hela Sverige, är Eskilstuna äfven, hvad vidden beträffar, en ibland våra större småstäder. Tiden tillät mig olyckligtvis icke att få se dess berömda verk-

städer, men jag talade dock en längre stund vid Tunafors med en gammal, förståndig arbetare, hvilken säkert tillbragt hela sin lefnad här, med så mycken sakkännedom talade han åtminstone om alla hithörande ämnen. — Skulle läsaren ej förebrå mig för mycken förkärlek för krogar och värdshus, så skulle jag vara frestad att i detta afseende göra en anmärkning, den nemligen, att denna stad troligen är ett ibland de svåraste ställen för upprättandet af Nykterhets-föreningar, då Borgerskapet tyckes vara så enigt, hvad källare beträffar, emedan, utom Stadskällaren, ej mindre än tvenne källare finnas med namnet Enigheten. För öfrigt synes välmåga och trefnad råda här, en vanlig följd af idoghet och konstflit.

Det vattenfall Hyndevadsström här bildar, är ganska romantiskt. I denna ström skall fångas en förträfflig Karp, ditplanterad, såsom det berättas, af Konung Carl XI, och hvilket, efter hvad kännare påstå, skall vara en ibland de största gastronomiska märkvärdigheter i riket. — Vid Hålsta gästgifvaregård intogs middagen. En verkligen i sitt slag högst märvärdig person anträffades här, neml. en Improvisatrice, ett 27 års gammalt qvinnfolk, som ifrån sitt femte år varit blind, och som nu föder sig och sin gamla moder med att *dikta visor*, såsom hon kallade det, vid namns- och fö-

delsedagar, samt att sjunga för resande, hvilka passera gästgifvaregården. Då man känner, att hon ej kan läsa eller fått något slags undervisning, utom den kristendoms-kunskap hon af presten inhämtat före sin första nattvardsgång, så måste man verkligen medgifva, att hon är högst ovanlig, ty i allmänhet är det både vackra, rena tankar, god meter och riktiga rimslut i hennes kompositioner. Att de nästan alla äro andlige, faller af sig sjelft, då hon är född och uppfostrad i en enstaka bondgård, der hon ej haft tillfälle att höra annat än Psalmboken sig föreläsas eller hört någon annan talare än Presten i församlingens kyrka, hvarföre hon äfven diktat mest psalmer. Hennes namn är Anna Lisa från Backstugutorpet Skansen.

Wingåker.

Söndagsmorgonen var skön. Klockorna skallade från Vestra Wingåkers kyrka; i sina mångfärgade drägter ditströmmade landtfolket från alla håll och ovillkorligt medföljde jag äfven. Från den fria höjd der den stora, prydliga landskyrkan är belägen, har man en den skönaste utsigt åt sjön Kolsnaren och på andra stranden bland täta lunder af aspar och björkar, upptäcker man de båda

prägtiga Bondiska herregodsen Säfstaholm och Kesäter. Men hvad som dock mest intresserade mig var att kunna få i grund studera den äkta orientaliska klädedrägt här bäres. I en af de främsta bänkarna i kyrkan, utmärkte sig några qvinfolk genom den stora högtidsdrägten, en röd kjol, svart åtsittande tröja och ett merändels förgyldt silfverbälte, samt den vanliga höga, hvita, ofta veckade hufvudbonaden. Denna drägt nyttjas blott vid bröllopp, fadderskap och dylika högtidliga tillfällen. Dessa voro faddrar. Hemskt kontrasterade deremot några sörjande qvinnor, klädda i sina svarta kappor, igenfästade öfver bröstet med stora silfverspännen. Hela den öfriga qvinnliga delen af församlingen bar sina hvita, tveklufna mössor, uppfästade rockar af samma färg, samt gula kjortlar och röda förkläden, eller sådana som man ser dem kringvandra öfver allt i hela Svea rike. Ingenstädes i någon af våra provincer har man troligen så lätt att skilja fästmön ifrån flickan eller hustrun ifrån fästmön, som här, ty genom särskilde, ehuru för en främling nästan omärklige prydnader, är denna skilnad bestämdt angifven. Flickorna hafva utslagit hår och baktill synes en del af ett mångfärgadt band, lindadt omkring hufvudet; fästmöerna deremot bära baktill tvenne sådana, långa, nedhängande band, hvilka fladdra för

vinden vid den minsta deras rörelse, men hustrurna se sig tvungna att aflägga denna prakt och få ej en gång visa en enda lock af sitt, ofta sköna hår, som helt och hållet betäckes af hufvudbonaden. Skälet till denna försigtiga sedvana återfinner man troligen i den store Skaldens ord:

— — — — —

Och ett nät är den flygande lock.

Så väl denna orientaliska drägt, som socknens ursprungliga namn: *Vikingakr*, såsom man ser det skrifvet på en åldrig oblatask af silfver, hvilken ännu nyttjas i kyrkan, tyckes gifva anledning till den förmodan, att en af våra hedniska förfäder från någon af Archipelagens öar hemfört sin brud, nedsatt sig i sin förtjusande hembygd och att hon, som förmodligen här trott sig återfinna sitt hemlands leende omgifningar, i en renare, ehuru ej praktfullare stil, ej kunnat förmå sig att aflägga sin hemlands drägt; att han, numera endast lefvande för sin maka och sina barn, aflagt rustningen, hvars outplånliga råstfläckar blott påmint honom om sina blodiga härfärder och påtagit den hvita rocken med blå uppslagen, odalmannens enkla, anspråkslösa klädnad, samt att denna drägt, såsom ett vördadt minne, burits af deras efterkommande led ifrån led, till dess slutligen tidens

oemotståndliga vattenhvirfvel äfven neddragit deras namn i djupet och blotta drägten de infört, ännu qvarstår.

Skada var, det jag ej fick tillfälle att se något brudpar, ty den drägt de bära, skall äfven vara ganska anmärkningsvärd och förskrifver sig säkert från en sednare tid. Först inträder brudgummen i kyrkan, klädd i gula skinnbyxor och blå jacka, elghudshandskar, hvilka räcka honom upp till armbågen och öfver venstra armen en piska med en respcktabel snärt. Nu skall dock detta sednare barbariska bruk vara aflagdt, emedan männerne troligen insett otillräckligheten af detta medel för att styra en ung hustru eller också kanhända sjelfva alltför ofta fått smaka den. Vare härmed huru som helst, allt nog, denna sed är nu aflagd. Derefter kommer bruden, och till och med för några få år sedan var det hennes största besvär att komma in och ut ur kyrkan, ty, då nyttjade alla brudar ännu styfkjortlar, och det lärer varit ibland de så kallade hofriddarnes förnämsta åligganden att lyckligt hjelpa henne genom denna svåra passage. För öfrigt belastas brudarna här, liksom i hela det öfriga Sverige, med all upptänklig bjefs och grannlåt.

Men, liksom i det allmänna lifvet oftast blott ett enda steg förer oss från glädje till sorg, så ser

jag mig nu äfven tvungen att här göra, då jag ur brӧllopps-gästernas hvimmel förer läsaren ut med mig på Kyrkogården för att bese de ovanliga prydnader, hvarmed folket här smyckar sina bortgångne anhörigas grafvar. Dessa tyckas vara af samma ursprung, som den ofvanbeskrifne klädedrägten. De äro af träd och bilda en spetsvinklig triangel, målad med de grannaste, mest kontrasterande färgor, vid hvars bas en fyrkantig brädlapp är fästad, hvarpå ej allenast den dödes namn utan äfven en liten parentation öfver honom är anbragt. Sådana äreminnen läsas troligen oftare än månget af Svenska Akademiens. Denna skog af kors gör äfven på längre afstånd ett behagligt intryck på ögat, ty då liknar den en blomsteräng, betäckt med mångskiftande tulpaner.

Sköfde.

På vägen dit passerades en så nyligen nedbränd by, att brandlukten ännu kändes. Anblicken var förfärlig. Härvid tänkte jag ovilkorligt på de kriget åtföljande rysligheter och tackade Gud för freden. På båda sidor om landsvägen, der

tref-

trefliga boningar förut hade stått, syntes nu endast hvita eldstäder, omgifne af svarta grushögar, en verklig bild af ett ställe der döden och förödelsen för några timmar slagit sitt läger, för att sedermera härjande fortsätta sitt kretslopp öfver jordklotet under tusen olika skepnader. De flitige invånarne arbetade dock med rastlös ifver på att åter upptimra ett par större hus, för att åtminstone till en början hafva tak öfver hufvudet för sina hustrur och barn. Med beklämdt hjerta lemnade jag dessa olyckliga menniskor, hvilka inom några få timmar sett allt hvad de ägde uppgå i rök. Ankommen till Sköfde, der nattlägret togs i ett patriarkaliskt hus, (jag säger patriarkaliskt, emedan ägarens, jemte hans frus och svägerskas sammanlagda ålder utgjorde nära 250 år), begaf jag mig genast ut att bese staden. Vore ej Kyrka och Rådstufva här skulle jag nästan föredraga Blacksta framför denna stad, i synnerhet hvad byggnader beträffar, men dess belägenhet är täck vid foten af det skogbeväxta berget Billingen. Här funnos ej några stenlagda gator, hvilket jag dock nästan ansett såsom ett ibland de förnämsta kännetecken af en stad.

Kyrkogården är ganska vacker, med sitt frodiga gräs och sina skuggrika alléer, men kunde

dock mycket embelleras, om sandgångar ledde till alla kyrkans ingångar, ty nu är man tvungen att leta sig fram på små, öfvervuxna gångstigar, hvilket är rätt obehagligt, i synnerhet om det nyss regnat. Det inre af sjelfva kyrkan motsvarar ej dess yttre, ty den är mörk och har den gammalmodigaste altartafla och predikstol jag hittills upptäckt i någon stadskyrka. Orgelverket tager sig dock något bättre ut.

Skara.

En ibland de vackrare i Sverige kan denna stad väl ej kallas, men embelleras dock dagligen och stundligen så mycket i den nye Biskopens, Theol. Doctorn m. m. Lundblads makt står, emedan så väl ett ganska skönt Gymnasie-hus uppföres midt emot Domkyrkan, som kyrkogården prydligt omgifves med stenpelare och jernlänkar, i stället för den gamla, förfallna stenmuren. Domkyrkan, hvilken med sina båda tvärhuggna torn mycket liknar Notre Dame i Paris, är onekligt ett af våra dyrbaraste, göthiska fornminnen, med sina vackra façader, de tvärhuggna tornen öfver hufvudingången och de båda små, spetsiga kopparbeslagna öf-

ver choret. Inuti herrskar en vördnadsbjudande skymning, såsom i alla våra äldre kyrkor, men det som hos åskådaren väcker en högst oangenäm känsla, är att ej någon altartafla finnes, icke ens ett kors, utan att detta enda, ofantliga fönster bakom altaret liksom gapar emot fremlingen för att uppsluka honom. Hvad som äfven vanställer kyrkan är ett epitafium i marmor öfver den Soop, hvilken i slaget vid Stum räddade Gustaf II Adolf, emedan det nästan upptager halfva choret. Detta skulle annars vara kyrkans förnämsta prydnad, ty i och för sig sjelft, är det ett mästerverk. En omständighet, hvilken i sitt slag är anmärkningsvärd, är, att på alla taflor jag sett föreställa denna Gustaf Adolfs räddning, han ännu är till häst, ehuru barhufvad och med afbruten värja, men att här, på en basrelief af alabaster, anbragt i fonden af grafvården, han föreställes till fots emellan fyra ryttare i samma ögonblick Soop i fullt sporrstreck anländer till hans räddning och nedskjuter en af dem. Fången vid detta tillfälle, blef denne, efter sin utlösen, af den tacksamme Monarken utnämnd till Öfverste för Westgöthiska kavalleriet, såsom det heter i inscriptionen på grafvården. Att han tillika här i länet ägde en mängd egendomar och ibland andra stora Bjurum, synes äfven häraf. Till kyrkan har han donerat en guldkalk om 55 lods

vigt, besatt med ädla stenar, hvilken han, efter klockarens berättelse, skall hafva tagit i Rom, men som troligen i stället är ett byte ur trettioåra kriget. Såsom i lifvet följde han äfven sin Konung i döden. Han dög 1632. Utom tvenne Konungabänkar för Gustaf Adolf och hans gemål Maria Eleonora, finnes för öfrigt intet anmärkningsvärdt här.

Warnhem.

Fordom tillhörde denna kyrka ett Munk-kloster, uppbyggdt jemte kyrkan af Inge den Tredje år 1050, enligt den öfver Vestra Kyrkdörren befintliga inscriptionen, men enligt sednare upplysningar först 100 år sednare eller år 1150, af Konung Sverker d. ä. för Berhardiner-Munkar, hvarföre det äfven först hetat Bernhardshem, men sedan, för lättare uttal skuld, blifvit kalladt Warnhem. Hvad kyrkans yttre beträffar påminte den mig om anblicken af den beryktade vallfartsorten Mariaschein i Böhmen, så majestätisk och högtidlig lyfter äfven denna sina göthiska spiror mot himlen, såsom sträfvade de, ehuru fåfängt det är för allt jordiskt att hinna den. Det spånbeslagna taket och tornen, här och der mossbelupna, gifva den ett

åldrigt, vördnadsväckande utseende. Något högst ovanligt är anordningen af de sednare, ty, i stället att vanligtvis det stora tornet reser sig öfver hufvudingången, höjer det sig här öfver choret, såsom en brinnande bönesuck utur helgedomens innersta. Troligen är Upsala Domkyrka, ehuru i mycket större stil, byggd efter samma modell som denna, så lika äro åtminstone dessa båda kyrkor till sin arkitektur, tornen likväl undantagne. Högtidligt stämd, såsom vid inträdet i en graf, öfverstiger man tröskeln till detta, nära sju århundraden gamla tempel, hvars dystra pelargångar för vandraren öppnar sina kalla armar. Af ålder och fukt äro pelarne ända upp till hvalfvet beklädde med en ljusgrön färg, men hvilken i choret äfven följer alla lister ända upp till den högsta punkt, der de skiljda grenarne förena sig i en enda blomma. Birger Jarl och de fleste Konungarne af Erikska ätten äro här begrafne och deras grifthvalf rundtomkring sjelfva choret. En underbar känsla bemäktigar sig främlingen vid inträdet i dessa fuktiga grafchor, med sina små, djupa fönster, blott ett för hvarje af dem, då man ser den ifrån taket nedhängande förgyldta kronan öfver den oftast spruckna grafstenen. Till höger om altaret är De la Gardiska familjegrafven. Aftonsolen kastade sitt darrande sken på de skimrande vapensköldarne,

hvilka beklädde hela den ena väggen af grafchoret och bröt sig öfverst emot De la Gardiska vapnet, hvilket i storlek och prakt lika mycket öfverglänste de öfriga, som ättlingarne af denne namnkunniga familj i storhet och ära öfverglänst de flesta öfriga af de dermed beslägtade. Till höger och venster om en lång, prunkande Latinsk inscription, hvilken tiden ej tillät mig att afskrifva, stå under sorgfanorne de kolossala bildstoderne af Jacob De la Gardie med sin ryktbare son Magnus Gabriel De la Gardie, hvaraf den sednares är gjuten af bly. I dennes särskilda grifthvalf till höger stå hans och hans Furstliga makas bröstbilder af hvit marmor. Den åldriga kyrkan, fukten, de ofantliga grafstenarne med sina Konungabilder, allt erinrade mäktigt om vanskligheten af hvad vi här i tiden kalla skönt, stort och afundsvärdt, och genomträngd af denna högtidliga känsla, lemnade jag kyrkan. Vid ditresan besågs äfven en Kungsgård, vid namn Höjentorp, namnkunnig för sin belägenhet i hela Vestergöthland, hvilket annars öfverflödar af naturskönheter. Från fönstren ser man sjön terassvis framblixtra emellan näs och holmar, beväxte med löfskog, en anblick lika ovanlig, som skön. Trädgården är stor och vacker samt erbjuder på sina ställen utsigter i högsta grad romantiska, såsom den af Warnhems kloster öfver sjön,

liksom inbäddadt i löfskog, och vid horizonten, såsom bakgrund i taflan, berget Billingen. Det märkvärdigaste på detta ställe är dock fyra majestätiska lindar, planterade af Carl IX och under hvilka Carl XI sedermera med ett enda penndrag gaf vår armé sin nuvarande form genom indelningsverket.

Kinnekulle.

Ett gammalt ordspråk säger: den, som varit i Rom och ej sett Påfven, har ej sett något. Så äfven här. Den, hvilken varit i Westergöthland och ej besökt Kinnekulle han kan med rätta sägas ej hafva sett en af de största märkvärdigheter denna provins innehåller. Med enthusiasm omfattade jag således första tillfälle som erbjöd sig och som man ej gerna på en dag kan hinna bese hela kullen, så väl dess krans som krona eller så väl de vid foten af densamma liggande egendomar, som dess spets, beslöts det serskildta dagar borde ägnas för uppnåendet af detta ändamål. Första dagen användes derföre blott att plocka några blad utur den rika kransen, innan man vågade närma sig kronan. I sällskap med några vänner begaf jag mig en skön sommarmorgon på väg, men som nå-

got anmärkningsvärdt ifrån foten af kullen ej anträffas förrän vid Råbeck, (i händelse man ej dertill vill räkna det genom Novellen: Blomman på Kinnekulle kända Medelplana, der man ej ser annat än hus, byggde af skiffer, ej under sina fötter upptäcker annat än ofantliga skifferhällar) så uppehöllo vi oss ej, förrän vi kommit dit. Denna egendom tillhörer nu en Baron Silfversköld, som nyligen köpt den, endast för dess tjusande belägenhet vid stranden af Wenern med utsigten åt Lidköping till venster och Kållandsö med sitt urgamla slott till höger. I trädgården, som är anlagd i den gamla Fransyska smaken med klippta häckar och träd, hvilket bildar en sällsam kontrast emot den omgifvande leende naturen, öfverraskas man först med anblicken af en uråldrig ek, så stor, att den af naturens egen hand urholkade stammen rymmer 8 à 10 personer. Sedan man en stund uthvilat och svalat sig i denna ek, fortsattes promenaden nedåt stranden, der vi nedstego utför en liten stentrappa, hvilken jag blott trodde skulle leda till en lägre terrass. Men hvilken anblick! jag trodde mig förflyttad till en trollverld. Likt hemliga domstolarnes doldaste gömställen, resa sig här klipphällar i de mångfaldigaste former rundtomkring. Ur deras remmor framspira här och der

löf-

löfträd. Runda stensäten äro öfverallt anbragte och i den enda större fördjupning der finnes, något upphöjdare än de öfriga, ett för den regerande Riksgrefven, Domstolens Ordförande. Redan tycker jag mig se de beställsamma väktarne springa fram och tillbaka för att iordningsställa allt till den högtidliga akt, som skall i ljuset framdraga grånade uslingars illbragder eller någon tjusande Circes hemliga brott. Se; redan anlända fridomrarne, tyste som grafven, klädde i dess färg, med nedsläppta visirer och hvita dödskallar utsydde frampå bröstet. Tyste intaga de sina platser. Se, vid det darrande fackelskenet upptäcker ögat i en af bergsskrefvorne en reslig, ankommande gestalt, doft genljuda hans pantsarklädda steg i hvalfven. Han nalkas, alla fridomrarne uppstiga, han intager högsätet, dolken blixtrar i hans hand, han gör förbundstecknet och meddelar hviskande lösen åt den honom närmast stående; den upprepas från mun till mun. Ordföranden nedsätter sig. Alla följa hans exempel. En graflik tystnad. Nu framropar han åklagaren och en af fridomrarne framträder till stenaltaret hvarpå blodsboken, repet och dolken ligga. Åklagaren uttalar den fruktansvärda anklagelsen. Ordföranden gifver befallning om den anklagades införande. Redan sy-

nes en hvit slöja framskymta ner vid stranden emellan fackelskenet och de svarta gestalterne, tåget nalkas, — en skön, välklingande fruntimmersstämma skallar plötsligt öfver mig och — hela synen var försvunnen. Jag såg mig, kan man tänka, förskräckt omkring, vid detta hastiga uppvaknande utur fantasiens hemska drömmar; och upptäckte slutligen högt öfver mig i kronan af ett träd en flicka, hvars yttre fullkomligt harmonierade med den ljufva tonen af hennes röst. Att uppleta uppgången var ett ögonblicks verk. En stor alm följer en af grottans väggar uppåt och utbreder der sina grenar på klipphällen så rikt, att de bilda en löfsal, hvilken sedermera blifvit försedd med golf och säten rundtomkring. Härifrån njuter man en förtrollande utsigt öfver Venern och på sidan ser man Hellekis höja sig öfver Ekskogen. Men vi måste skynda om vi ville bese de öfriga naturmärkvärdigheter detta ställe erbjuder. Vi läto således en vägvisare föra oss genom en skuggrik park, emellan bördiga ängar och svallande sädesfält ända till det stället der trapporne börja, som leda till Myrkeklefs grotta. Allt tjockare och tjockare blifver skogen till dess man slutligen, omgifven af en magisk aftonskymning, efter en väg af 170 trappsteg, hinner till grottan, af naturen urholkad i täljstenslagret. En kristallklar

källåder öppnar sig derinuti, nedströmmar i en ihålig stenvas och banar sig väg under den plats, hvarpå man står, ned i bråddjupet, som är öfvervuxet med löfträd, men genom hvilkas kronor dock Venern framblixtrar.

Svalkan är här skön och uppfriskande och vattnet utmärkt godt, men dock så kallt att den echaufferade vandraren får vara högst försigtig vid njutningen deraf. På båda sidor om grottan leda vägar upp till dess tak; hvarest den skönaste anblick slår det häpna ögat. Venerns omätliga spegel ligger der i hela sin prakt framför åskådaren och holmar, kyrktorn, slott och städer spegla sig tjuste deruti. Stolt uppreser Leckö sina tornspiror på Kållandsö, såsom beherrskade det kringliggande vatten eller såsom erinrade det sig ännu fordna dagars glans, då mäktiga Prelaters elfenbenskräklor villigare åtlyddes än mången kommandostaf. Numera står det helt och hållet obebodt, rummen tomma, allt husgeråd försåldt, alla taflor förda till Gripsholm eller äfvenledes bortsålde, till och med ekskåpet, bordet och stolarne i Biskopp Brynolfi lilla kammare lära för några skillingar bortgått vid den sednast der hållne auktion. Slottet innehåller trenne kringbyggda borggårdar och har i fordna dagar varit ett ibland de fastare Biskoppsäten, hvilka, såsom bekant är, under Kathol-

ska tiden voro de starkaste fästningar vi ägde. På en af borggårdarne visas ett aflångt hål, hvaruti, såsom traditionen förmäler, en Biskopp låtit vid en belägring nedhissa sig i en båt och derifrån rodt ut till sjön genom en underjordisk gång, som han på bottnen af hålan låtit gräfva och på detta sätt lyckligen undkommit.

Med våld måste vi slita oss ifrån denna herrliga utsigt man från Myrkeklef njuter, för att fortsätta resan på kullen. Vägen togs förbi Hellekis, tillhörigt en Fröken Posse, inom hvilken familj det i flere århundraden varit, utom ett enda år, då det genom gifte öfvergick till en Ulfsparre, men vid dennes död återföll till familjen. Detta åldriga herresäte presenterar sig förträffligt åt landsvägen med sin rundmur och sitt sköna, tre våningars stenhus med vidhängande flyglar i Italiensk smak, försedde med platta tak och omgifne af balustrader. Traditionen om Jätten Hälle och Trollqvinnan Kisa eller om anledningen till denna egendoms namn, är för väl bekant af Mellins förromnämda Novell, att jag här, ehuru intressant den är, skulle behöfva upprepa den. Ej långt härifrån ned vid sjöstranden ligger dock kronan af de herresäten Kinnekulle i sin famn innesluter, jag menar det förtrollande Hönsesäter, ej så mycket hvad sjelfva åbyggnaden beträffar, som för dess

belägenhet. Den förre är dock uppförd i lika ren och ädel stil, som den vid Råbeck. Grefve H. Hamilton är för närvarande ägare härtill. Från fönstren har man den mest förtjusande, omvexlande utsigt. Under sina fötter ser man trädgården, längre fram alunbruket, som ger lif åt den hänförande taflan och deröfver Venern med sina löfrika holmar och näs, utskjutande mot hvarandra och liksom bildande otaliga små, särskilda sjöar; längre bort Lurön, här och der öfver skogstopparne, kyrktornen på Kållandsö, de glänsande tornspirorne på Leckö, vid klart väder tornen i Mariestad och längst bort vid horizonten, likt en blånande strimma, Wermlands och Dalslands kuster. Föreställe man sig nu allt detta i sommarens friskaste grönska, omgjutet af den azurblåa himlen och bestrådadt af det klaraste solsken, och man kan någorlunda göra sig begrepp om den upplyftande känsla åskådaren vid denna syn erfar. Sedan middagen här blifvit intagen, gjordes en liten promenad till den så kallade Ekhagen, emedan lummiga ekar der bilda ordentliga alléer, i hvars skugga den sköna boskapen betade, vaktad af den trogne vallhunden. Ett skifferbrott besöktes äfven och der högst märkvärdiga krystallisationer förefunnos. I sjelfva lagret ser man ofta liksom förstenade snäckor och på bottnen af schaktet funnos otaliga sådana. Så-

som ett verkligt naturunder förekom mig dock en stor, rund sten, så hög, att jag knappast stående kunde öfverse den. De förunderligaste petrificater syntes på dess yta, med ett ord, den liknade fullkomligt en så kallad *sjöborre*.

Sent omsider lösryckte vi oss från denna förtjusande egendom, der naturen, så inom som utom hus, slösat sina skatter och återvände hem, förbi Husaby kyrka, uppbygd för Åttahundrade trettio år sedan af Olof Skötkonung till ett minne af hans dop i den närbelägna källan af samma namn. Härom förtäljer en uti vapenhuset befintlig inscription i följande kostliga ordalag:

När ett med nullor två och ett till them blir skrifvit,
Är rätta åratal, då denna Kyrka anlagd blifvit.

Tornet med sin hufvudspira och sina tvenne mindre derbredvid, gifver en liflig föreställning om Tempeltornet i Paris, ty någonting likare i arckitektoniskt hänseende än dessa båda, kan man knappast tänka sig. Till höger om kyrkan på en höjd, ligger en ganska vacker ruin af det fordna klostret, som dock i början af Lutherska tiden förvandlades till Biskoppsäte och hvarifrån kyrkans fäder säkert ofta med andeligt välbehag skådat utöfver kringliggande bördiga nejd

och de böljande sädesfält, af hvars afkastning de skulle inberga tiondedelen i sina lador.

Martorps Qwarnar, samt Lilla och stora Bratteforss.

Belägne vid foten af Kinnekulle åt Westgötha-sidan, ankommer man först till de omnämnde tvenne qvarnarna, hvilka ligga inunder hvarandra och drifvas med ett och samma vattenfall. Föreställe man sig nu skifferlager, tornade på hvarandra till en betydlig höjd och emellan dem små vattenfall, hvilka bana sig väg ned i djupet, samt på sidan qvarnarne högt öfver våra hufvuden, liksom hängande i luften, och man tror sig vara i Schweitz, ej i Sverige. Från lilla Bratteforss, som gifver den fullkomligaste föreställning om våra åldriga ättestupor, slingrade sig en brant, skogbevuxen gångstig ned i bråddjupet ända till bottnen deraf, hvarifrån sedan nedre vägen till stora Bratteforss leder, dit vi äfven efter ett par timmars svår vandring genom skog och moras, anlände. Förunderligare forma sig nu klippmassorne. Like pelarne i de Ost-Indiska Tempelgrottorna på ön Elefantine *)

---

*) Ej långt ifrån Bombaij; har sitt namn af en ofantlig, i sten uthuggen, Elefant.

resa sig här täljstenslagren bredvid hvarandra och bilda på detta vis ofantliga pelare, hvilka dock ej lemna några öppna mellanrum, men till sin form för öfrigt fullkomligt öfverensstämma med de förra, vidare upptill och allt mer och mer i vidd aftagande nedåt. Olyckligtvis var sommaren allt för långt framskriden, så att vattnet nu var uttorkadt och vi således ej på någondera stället, hvarken vid lilla eller stora Bratteforss fingo se något vattenfall, ty jag föreställer mig den sköna effekt ett sådant, af 12 famnars lodrätt höjd, skulle frambragt i denna vilda, underbara natur. Ett ögonblick trodde vi oss till och med se bergets nymf, ty uppblickande ur djupet, varseblefvo vi en sorgklädd flicka högst upp emellan tvenne bergspetsar, och utropet: "hon sörjer säkert sin nedstörtade älskling!" undföll mig ovilkorligt, då någon af de omkringstående uti henne igenkände en liten 10-årig flicka af vårt sällskap, som med sin moder på en annan väg förr upphunnit spetsen. En vida mera skakande syn väntade oss dock, ty nu kom äfven hennes äldre syster, en flicka af omkring 18 år, utklättrade på en särskild platå, som utgjorde capitelen på den högsta af jättepelarne och nedböjde sig emot oss, knäböjande vid kanten af bråddjupet. En den minsta rörelse framåt, en den min-

sta

sta svindel och hon hade legat krossad vid våra fötter.

I hela min lefnad skall jag med rysning tänka på detta ögonblick. Utom mig, skyndade jag uppför den branta gångstigen, som förde ditupp, men innan jag han dit hade hon längesedan lyckligt lemnat den farliga platsen och vi återvände nu med det glada medvetandet, att rikligen hafva blifvit belönade för den möda vi gjort oss.

Lidköping och Villa Giacomina.

Denna stad är vidsträcktare än man vid första anblicken föreställer sig, hvarföre den äfven är indelad i gamla och nya staden och är i allmänhet väl bebyggd, ehuru endast trädhus här finnas, sjelfva Rådstufvan ej undantagen, men hvilken just derföre förtjenar långt större uppmärksamhet än de flesta af sten, såsom man vanligtvis ser dem i andra städer, ty denna är bit för bit flyttad ifrån Leckö, der den förut skall hafva tjenat till jagtslott och skänkt till staden af Magnus Gabriel De la Gardie der den förvandlats till Rådhus derigenom att man uppsatt rättvisans bild med sitt svärd

och sina vågskålar på dess spets. Måtte denna Gudinna vara lika synlig inuti, som utanpå, men måtte den dock icke, såsom der throna med förbundna ögon! — Då, såsom jag förut nämt, denna byggnad, från att vara Pans tempel förvandlats till Themis' helgedom, kan man ej förundra sig öfver dess besynnerliga architecture, men den som ej känner detta måste blifva högst frapperad att, vid åsynen af en byggnad, liggande isolerad midt på ett torg och mera liknande en kyrka, höra att detta är stadens Rådhus. Detta heliga yttre trodde kanhända gifvaren inverka på Rådsherrarnes sinnesstämning. Var detta anledningen, så var afsigten ganska ädel. Några andra märkvärdigheter, utom Stadskyrkans på en gång gammalmodiga och nymodiga inre *) samt en uppsatt mössa, kunde jag under mitt korta vistande i staden ej upptäcka. Vägen fortsattes derifrån till Villa Giacomina, tillhörig Grefve Piper, och oaktadt jag inom den korta tiderymden af mitt vistande här i nejden redan sett så många naturskönheter, kunde jag dock ej tillbakahålla min förvåning vid anblicken af detta förtjusande ställe, så täck, så leende är dess belägenhet. Föreställe man sig ett tvåvånings-stenhus med nästan platt tegeltak eller

*) Ty den är nyligen reparerad.

alldeles i samma form som de vanliga Italienska Villorna, liggande i en löflund vid stranden af Wenern och omgifvit af en trädgård med de utsöktaste sydländska trädslag, såsom idegranar, lärkträd etc., prydd med Etrusciska vaser och doftande blomsterparterrer och man har dock en högst ofullkomlig bild af det hela. Det inre motsvarar fullkomligt det yttre; och är här lika smakfullt som elegant. Men utsigten härifrån är dock den mest förtrollande. Midt emot öfver viken, hvars stränder bekransas af löfskog, har man staden med sitt torn, som genom sin bländande hvithet skönt kontrasterar emot den mörkgröna skogsmuren, hvilken höjer sig i bakgrunden, och nu följer ögat med tjusning den bördiga Vestgöta-stranden till dess det slutligen stannar vid Kinnekulle, som ligger der längst bort i fjerran med sina herresäten och kyrkor, lik en jettestor ättehög, omkransad af minnesstenar.

Högkullen.

Så kallas den högsta punkten af Kinnekulle åt Wennern och der en stor, huggen sten är upprest med följande inskription:

År 1814 den 23 Juli, klockan 5 eft. m.
Uppsteg Svea Rikes Drottning,
Hedvig Elisabeth Charlotta
På detta ställe, uti dess 56:te ålders år.

Till åminnelse häraf har dåvarande ägaren af Hellekis, H. E. m. m. Grefve Nils Posse låtit uppresa denna sten.

Till följe häraf kallas den äfven Drottning-stenen, hvarifrån man har den skönaste och friaste utsigt öfver kringliggande nejd, hvilken lik en landt-charta ligger utbredd djupt under ens fötter. Vuen är densamma som ifrån taket af Myrkeklefs grotta, ehuru i större skala. Lyckan syntes denna dag vara mig ovanligt nådig, ty, ehuru himlen hela morgonen var öfverdragen af tunga moln och mycket regn fallit föregående natten, klarnade det dock vid min afresa, en svalkande blåst lättade den besvärliga uppgången till kullen och — hvad tycker läsaren väl? — upphunnen till dess spets och betagen af den mest brinnande törst, utan att hafva något vatten att släcka den med, finner jag hela den väg jag skulle anträda rundtomkring kullen besådd med körsbär, hvilka Försynen likasom tycktes velat att en föregående resande skulle tap-

pa endast för att vederqvicka mig. Denna lyckans anvisning försummade jag ej heller att honorera. Återkommen till Lukastorp, det ställe, der vanliga körvägen slutar och våra hästar stodo, gick jag in i den lilla stugan för att svala mig. Det var afton. Den stora spiseln af ofantliga stenhällar och det enkla husgerådet, samt hela den öfriga omgifningen försatte mig ovilkorligt till de ensliga värdshusen bland Alperna, och än utblickande genom det ena fönstret med utsigten åt Wenern djupt under mig, tyckte jag mig se de fredliga hjördarne återvända från betet, eller höra herdarnes flöjter och bönklockans klang, än utblickande genom det andra med utsigten åt den lilla trädgården, hvaröfver berget höjde sina massor eller kringseende mig i rummet tyckte jag mig se märken efter blodfläckar på de rena lakanen, hvarmed sängen var betäckt, eller genom den halföppna dörren en gestalt med afgrundsmärket på sin panna och det blixtrande stålet i hand, inblicka. För att befria mig från dessa obehagliga fantasiens gyckelspel, fattade jag den bok, hvaruti alla resande inskrifva sina namn och började nästan medvetslöst att bläddra deri. Men snart väcktes min uppmärksamhet af de anteckningar åtskilliga personer deri gjort, vanligtvis försedde med några sednare resandes sarkastiska anmärkningar, hvilka ofta voro roliga nog, men

äfven ofta af lika halt med det kritiserade, oaktadt man i dem upptäckte samma stilar, som förut utkramat sin gymnasist-lärdom i några rader utur Cicero eller någon annan latinsk auctor. Ibland de roligaste utbrott så väl af känsla, som af kritiserings-begär, vill jag blott anföra följande:

Kall och tjulen är naturen
Himlen mulen Luften går
Siskan sorglig Tust i Buren
Och jag Skälf är Lika Så;
Men ändå för årets stund
Sökte jag i denna Lund
Friheten och Sällhet njuta,
Se hur fritt naturens gåfvor fluta.

Anm. Goda anlag!

En annan anteckning kunde jag äfven ej underlåta att afskrifva. Den var af följande innehåll:

1831 Mars den 3:dje
Eric Lund Corpral vid Gustafs Compag.
N:o 13 Kongl. Dal. Regem.
Naturens under i Svea Rike.

Men den sjunkande solen manade till återfärd, hvilken äfven på det skyndsammaste anträddes, för att vid förbifarten få bese Husaby. Kyrkogården med sina lummiga, skyhöga träd och moss-

lupna stenmonumenter gifver en den högtidligaste anblick, det är som framstodo åter den katholska tiden ur forntidens natt med sina munkar och sin helgondyrkan. Se, der längst bort i trädens dystra skymning rörer sig en mörk gestalt, det är säkert en klosterbroder, som ämnar sig till aftonbönen, han har något i handen, det är säkert rosenkransen, han nalkas — men nej, det var endast den svartklädde klockaren med kyrknycklarne, som bugande till oss framträder med förfrågan om han ännu en gång får upprepa sin utanlexa eller med andra ord, om han får visa oss kyrkan. Det yttre har ett långt åldrigare utseende än det inre af denna kyrka, ty inuti är den nyligen hvitlimmad och upputsad. Ibland annat visade oss klockaren här ett fyrkantigt hål högt upp i sjelfva muren, som troligen förut varit betäckt af en tafla och som föregafs vara ingången till en underjordisk gång, som förenat härvarande munkkloster med nunneklostret vid Edsgärdet, beläget ett litet stycke härifrån, ock hvilken säkert anlagts för att förekomma dylika obehagligheter, som t. ex. hände en helig klosterbroder, hvilken af en svartsjuk man fångades i ett giller, men dock lyckligt undkom med förlusten af sin kåpa, som nu, till ett evärdeligt minne af denna händelse, förvaras i sakristian jemte flera andra af sammet med stora silkestofsar

på ryggen och hvilka sednare säkert burits af Abboterne i klostret. Några näsdukar, broderade af nunnehand samt några theologiska skrifter på Latin, såsom Genesis, Profeterne etc. tryckte med munkstil, äro för öfrigt allt det märkvärdiga som nu återstår af det fordom så ryktbara Husaby. Innan jag lemnade kyrkan satte jag mig dock ännu en gång i Abboternas vanliga stol och tänkte dervid på de mångfaldiga planer, hvilka så väl i andligt som i verldsligt hänseende i skötet af denna ländstol blifvit uppgjorde. Fördjupad i dessa tankar förglömde jag helt och hållet hemresan och hade kan hända setat der ännu, om ej den allt mer och mer kringgripande skymningen och mina reskamraters förnyade påminnelser slutligen tvingat mig att lemna den.

Falköping. Wenersborg.

En stad kan omöjligt till belägenhet och byggnadssätt så väl emotsvara karakteren af den nejd hvaruti den är belägen, som den förstnämnda af dessa. I hela Sverige förmodar jag knappast någon trakt kan uppvisa ett så utarmadt och otrefligt helt, som den så kallade Fahlan eller Fahl-

bygden,

bygden, åtminstone hvad den del deraf beträffar hvarigenom landsvägen går. Hela nejden på cirka tvenne mils omkrets rundtomkring Fahlköping är en enda ofantlig ljunghed, sådan endast en Walter Scotts penna skulle kunna försköna. Den torra, förbrända, af en djup, stenig landsväg, genomskurna slätten, och här och der, för att afbryta enformigheten en grå, förfallen by, dessa, kan man tänka sig, äro de enda föremål, som ögat under en 5 mils resa kan upptäcka. Det är som reste man öfver en ödslig kyrkogård, uppå hvilken några urgamla, mosslupna stenmonumenter här och der uppreste sig. Lägger man nu härtill det odrägliga språket eller böndernas prononciation i allmänhet, hvilken ofta är till den grad släpande och förvriden, att det ej sällan hände, det jag på hela skjutshållen ej förstod mera än deras oupphörliga *hva sa?* och detta om man än skrek dem ända in i öronen, så kan man göra sig en föreställning om denna agreabla del af min resa. Men ej nog härmed. Det obehagligaste af mina äfventyr återstår dock att berätta, och hvaråt den obarmhertige läsaren endast torde skratta, emedan han ej erfor mitt lidande. Från en af gästgifvaregårdarne omkring Falköping, erhöll jag en skygg och skengalen häst och då jag såsom bäst var sysselsatt med att tämja denna

Bucefalus, får jag till min stora grämelse, häpnad och förargelse känna något som ej just synnerligen mildt stöter mig emellan axlarne. Jag vänder mig om, och finner skjutspojken insomnad bakpå chäsen och som med sitt hufvud förorsakade mig denna oangenäma känsla. Det värsta af allt var dock, det jag ej hade hjerta att väcka honom, emedan han skjutsat kontinuerligt i trenne dygn, och under tiden ej fått sofva en enda minut, hvilket allt jag förut vid gästgifvaregården erfarit såsom ett prof på husbondens tyranni. Men hvad blef då slutet på allt detta? frågar den otålige läsaren. Att jag tog mitt parti, blir svaret, makade mig på sidan så att axelbladet fick mottaga puffarna, fattade säkert i tömmarne och ankom slutligen lyckligt till den påföljande stationen. Hade man ej här och der i denna öken genomrest små oaser, skulle man knappast, tror jag, kunna uthärda dessa timmar. Men liksom med Catholikens tro, så äfven här. Från skärselden kommer man till himlen, från Falköping till Wenersborg, nemligen relatift till bådas belägenhet och yttre. Förgården till himlen är Halle- och Hunneberg, emellan hvilka vägen till den sednare slingrar sig. Den följer sjelfva foten af Hunneberget, och på flera ställen hafva stora stenar derifrån nedrasat. Dessa förskräckte mig dock på långt när ej så mycket som en syn, hvilken

lifligt erinrade mig om trollscenen i Friskytten. Till venster höjde berget sin svartgrå hjessa emot molnen, till höger öppnade sig ett bråddjup. Hastigt ljusnar skogen som på bergssidan beskuggade vägen, och jag varseblifver en hvit urhålkning i berget, och hvita gestalter, sysselsatte med att pålasta några åkdon. Ugglan i Friskytten saknades ej heller. Högst upp på den hvita branten satt en svartmuskig, groflemmad jättefigur, på samma vis klädd som de andre och med ett hvitt kläde bundet om de bruna, skäggiga kinderne. Det hela var en så kallad limugn eller hvad man vanligtvis kallar kalkugn. Små, torftäckte kojor ser man öfverallt liksom intryckte i fördjupningarne af berget eller inunder sjelfva de grå klippmassorne, så att man fruktar att hvarje ögonblick se dem krossade. Något vildare, mörkare, men tillika majestätligare påminner jag mig ej hafva sett. För en menniskohatare skulle denna nejd vara en välkommen tillflykt. Ju mera man närmar sig gästgifvargården Munkesten, ju mera uppklarnar dock dess utseende. Till höger derifrån uppreser nu Halleberg sin nakna, lodräta mur, hvilken nedantill värnas af granar, som skulle det vara omgifvet af lifvakt, dock ej för sin säkerhet, utan sådan, som älskade, goda Konungar nyttja, endast för att sätta riket i respekt och imponera på

mängden. Ju längre man kommer, ju vackrare blir vägen. På ett ställe deraf, ser man emellan träden på något afstånd ett vattenfall, som störtar sig från spetsen af Hunneberg ned i dalen, och så väl detta som de många qvarnar och sågar det drifver, frambringar en högst pittoresk effekt. Närmare staden omgifves vägen af landställen och Wenern utbreder allt mer och mer sin spegel, omkransad af skär, löflundar och holmar. Ankomsten skedde dock så sent till staden, att jag ej förrän följande dagen kunde bese den.

Staden har en ganska skön belägenhet, vackra byggnader, ehuru af träd och ett slott, långt vackrare än det i Götheborg, ehuru den för öfrigt ej kan jemnföra sig dermed. Från andra sidan af den långa Dalbobron, som förbinder Westergöthland och Dalsland, ser man staden framför sig på andra sidan elfven med sitt residens, sin hamn och längre bort till höger, de vallar som förut utgjort Wenerns borg, och hvarpå nu, för att fullborda det krigiska af taflan, tvenne trumslagare öfvade sig. Från denna punkt har man äfven ett skönt perspektiv af stadens hufvudgata genom den i form af stadsport uppförda vindbryggan. Såsom en egenhet, hvilken jag ej förr någonstädes kan påminna mig hafva sett, föreföll mig det hvälfda trädtaket i stadens kyrka. För öfrigt är den ljus

och vacker. En annan kuriositet, hvilken jag till och med förmodar det stadsboerne sjelfve ej veta af att de då ägde, eller kanhända ännu äga, är att Sevelin säkert härifrån tagit modellen till sin granna kyparefigur i 15 år i Paris, eller sådan han först framträder der med rödt knollrigt hår och gröna sammetsbyxor; men denna i sitt slag märkvärdiga person kunde så mycket mindre undgå att väcka min uppmärksamhet, som det var den första, hvilken här i staden mottog mig. För att ännu samma dag få bese Trollhättan, afreste jag härifrån i starkaste solhettan, hvilken, i förening med de djupa, sandiga vägarne, ej just skulle haft något inbjudande om målet ej varit så skönt, så namnkunnigt.

Trollhättan. Götheborg. Kongelf.

Ursprunget till Trollhättans namn är mycket omtvistadt af flere utaf våra lärde. Olaus Magnus tror att det härrörer af troll eller onda andar, och hätta eller mössa, hvarför han äfven öfversätter det med Caputium Dæmonis eller djefvulsmössan, men hvilken mening af Verelius bestrides, som åter förmodar, att det betyder ett äfven för trollen farligt ställe. Då det dock numera är kändt

att namnet ej tillhör sjelfva vattenfallen, utan en trakt på sydöstra sidan af landet, och man tillika vet, att onda menniskor, såsom tjufvar, röfvare &c. i forntiden fingo namn af troll, samt att de här varit ganska talrike, så är ingenting naturligare, än att ett af kringliggande berg, som varit deras gömställe, deraf fått namnet Trollhättan. Sannolikhet vinner åtminstone denna mening, genom folktraditionen om upptäckten af de större fallen. Såsom det berättas skall Grefve Ekeblad och den namnkunnige Polheim för mer än hundra år sedan nedsatt sig i denna nejd, för att undersöka möjligheten af en kanals anläggning i och för realiserandet af den stora idéen om en kommunikations öppnande emellan Wenern och Nordsjön. Som de förmodade denna trakt helt och hållet obebodd, blefvo de en dag ganska förvånade att se en rök uppstiga från ett berg på andra stranden. Ledde häraf, hade de, åtföljde af beväpnade arbetare, begifvit sig dit och öfverraskat, samt nedgjort det röfvarband de der funno. En qvinna med sina barn hade då flyktat öfver till en ö, belägen straxt nedanföre ett af de största vattenfallen och som då blott med några grofva stockar var förenad med fasta landet. Förföljande henne dit hade de nu upptäckt omätliga skatter, hvilka röfrarna hopat der, i förhoppning att ingen skulle våga följa

dem dit eller ens tänka sig möjligheten att der, så godt som midt i vilda fallet, finna alla de rikedomar de under en följd af år samlat genom röfverier i vestra och södra delarne af riket. Sedan denna tid har ön burit namn af Gull-ön och fallet, nedanför hvilket den ligger, tjuffallet. En annan tradition om upptäckten af dessa röfvare, förtäljer att de en gång bortröfvat en flicka från kringliggande nejd, och att de, sedan hon flera år blifvit qvarhållen hos dem, ändtligen tillåtit henne att besöka sina föräldrar, hvilka genom sina föreställningar så mycket inverkat på henne, att hon hemifrån medtagit en halmkärfve, beströdt hela vägen till hålan dermed och på detta vis förrådt dem. Alltsedan har ej någon öfvergång funnits till Gull-ön, förr än ÖfversteLöjtnanten J. af Ekenstam för några år sedan lät anlägga en bro ditöfver, men hvilken af detta års vårflod blifvit bortsköljd.

Då vädret ligger åt den sida, hvarifrån den resande kommer, kan man till och med på en mils afstånd höra dånet af vattenfallen. Trenne stycken ligga nedanför hvarandra, hvaraf helvetesfallet är det största. För att roa de resande bruka flickor och gossar, boende på stället, att följa med till alla vattenfallen och nedkasta bjelkar eller stora trädstycken i djupet, för att visa med hvilken förfärlig kraft de dragas ned i afgrunden. Att nå-

gon ekonomisk beräkning alltid ligger till grund, äfven för en sådan lättberedd artighet, kan man här taga för afgjordt. Rika Engelsmän och andra fremlingar hafva äfven till den grad bortskämt folket med drikspenningar, att detta beständiga kält för äfven den minsta småsak, ofta stör den njutning man annars skulle hafva af den majestätiska naturen. Det i mitt tycke vackraste, stoltaste, men tillika hemskaste af alla fallen, är dock det min Cicerone behagade kalla Apollonsfallet, men som jag lyckligtvis af en planche uti Grefve Skjöldebrands Descriptions des Cataractes de Trollhätta, igenkände för ej mindre än det ryktbara Polheimsfallet, hvilket är det högsta och brantaste af dem alla och störtar sig emellan ofantliga jettemurar ned i afgrunden samt förlorar sig slutligen under en stenbro, hvilken nästan gungar af den enorma vattenmassans närhet. Här utför trodde sig Polheims snille genom slussar kunna bana en väg för skeppen, men hans efterträdare i arbetet funno det förmycket vågadt och fullföljde det ej, utan ledde i dess ställe kanalen en annan väg, på sidan härom. Från en liten altan, anbragt i en skogslund, ej långt ifrån Olida, Kamrerarens boställe, har man en öfverraskande utsigt åt alla de nedanför hvarandra liggande forssarne: helvetesfallet,

tjuf-

Tjuffallet &c. eller de, hvarmed alla sågar och verkstäder drifvas. Anledningen till namnet på det omnämnda Kamrerare-bostället, har jag, oagtadt all efterfrågan eller tankeansträngning, ej kunnat utforska, i händelse det ej kunde innebära någon allusion på de umgälder skeppen här erlägga, hvilka på detta ställe betalas för genomfarten af hela kanalen. — Nu kommer man till jetteverken, till hvilkas beskådande man beredt sig genom åsynen af jettenaturen. Jag menar nemligen Trollhätte slussar, hvilka, till ett antal af sju, inom några hundrade stegs afstånd bringa fartygen oskadade ned i kanalen. Då man står ner uti den täcka dalen vid Åkersström och ser ett fartyg komma genom öfversta slussen, är det som stode man på bottnen af ett grufschakt och såge spetsen af ett torn högt upp öfver sig i dagsljuset, och från en så svindlande höjd nedsänker det sig småningom i dalen, ehuru man förut trott det nästan skulle störta ned öfver åskådaren. Och genom sådana vattenfall har dock menniskan förmått att öppna sig en säker väg. På sju års tid byggdes dessa slussar och med detta sekels ingång öppnades segelfarten på kanalen, som sedan allt mera med hvarje år tilltagit.

Klockan half till 4 följande morgonen lemnades Trollhättan för att sjövägen anträda resan till Götheborg. Men, frågar läsaren, hvarföre ej heldre landvägen, än att utsätta sig för alla farorne vid en så lång sjöresa? för att få beskåda de sköna stränderne, blir svaret, och hvarigenom tillfälle äfven bereddes att så snart man upptäckte någon vacker landtegendom, genast landa och bese den. Jag begaf mig således, åtföljd af tvenne roddkarlar, om bord på en liten båt, försedd med två par åror, för att så mycket lättare kunna öfverhálka eller emotstå det trolösa elementet. Hela vägen höllo vi oss nu midt i elfven eller följde med strömmen, ibland till och med utföre små vattenfall, såsom vid Åkersström, der vattnet flera gånger slog in i båten. Man tänke sig hastigheten af vår fart då vi på 12 timmar tillryggalade en väg af 8 mil, emellan Trollhättan och Götheborg. Äfven tyckte roddkarlarne sjelfve att det gått ovanligt fort. Noaks ark hade jag äfven tillfälle att i lebensgrösse se ej långt ifrån lilla Edet eller med andra ord ett på vattnet flytande hus, hvaruti det arbetsmanskap varit förlagdt, som påbörjat en railväg längs utmed stranden eller trälväg, såsom mina roddare rätt naivt uttryckte sig. Hela Westgötha stranden är leende, berg och kullar ser man öfverallt betäckte med en yppig vegetation, men

Bohusländska eller, såsom inbyggarne i dessa trakter kalla den, Norrska stranden deremot är merendels beklädd med nakna, grå berg. Deremellan varseblir man dock här och der de täckaste landtställen och herrgårdar, sådane man ej upptäcker på motsatta stranden. Anblicken af Götheborg från Götha elf är majestätisk. Längst bort i fonden ser man skansen Lejonet höja sitt grå, åldriga hufvud på spetsen af en kulle och på båda sidor derom tvenne kyrktorn, Domkyrkans och Tyskans. Så måste äfven St. Sofias moské i Konstantinopel presentera sig i blånande fjerran för den från Bosforen kommande fremlingen. Nedanföre utbreder sig nu staden, som, från denna sida sedd, verkligen har mycken snarlikhet med Skeppsbron i Stockholm. Det mest frapperande är dock att, liksom i Holland, på kanaler genomresa flera af stadens gator, hvaribland äfven stora hamngatan, hvarmed ingen i Sveriges hufvudstad kan mäta sig. Den mest partiske åskådare måste medgifva detta vid åsynen af det oändliga perspektivet utaf lika höga byggnader på båda sidor af kanalen, med sina kajer och dubbla alleer. Till höger förskönas vuen af Tyska kyrkan och Rådhuset, till venster höjer sig Domkyrkotornet och i fonden ser man en vik af saltsjön. Min första tanke då jag ankom på en af de större broarne öfver kanalen, var derföre äf-

ven: måtte himlen en gång förläna mig att med lika gladt hjerta få se Sveas som nu Göthas borg! — Ännu samma afton besökte jag Domkyrkan, hvilken med sitt sluttande tak och sina vackra facader mera liknar en Italiensk, än en Svensk kyrka. Det hela är dock ganska skönt. Inuti är den dekorerad med guld på hvit botten, hvarigenom den får ett dyrbart men ej öfverlastadt utseende. Något mer på en gång smakfullt och rikt vet jag mig ej hafva sett. Intrycket häraf är imponerande. En glad, men tillika andaktsfull sinnesstämning bemägtigar sig hela själen vid inträdet i detta tempel. Intet tryckande nedtynger den; fri och full af förtroende kan den här lyfta sig till sin Skapare. Något som dock förekom mig ganska störande, var att presterskapet sitter i grillerad loge under gudstjensten eller att sacristian är inuti sjelfva kyrkan i form af ett bokskåp med glasdörrar. Innanföre äro hvita sidenjalusier anbragte, förmodeligen på det herdarne efter eget välbehag kunna få mönstra sin hjord. Midt emot i choret är, för symetriens skull, en lika prydnad. För min del förmodade jag, att i synnerhet presterskapet här i staden skulle på allt sätt sökt att förekomma något så teatraliskt i kyrkan, särdeles då stadsboerne med oblidt öga sägas skåda om någon andlig besöker spektaklet; gåfves än der en den mest re-

ligiösa pjes, men om å en annan sida dess mening varit att härigenom bereda väg för ljusare åsigter och en i våra upplysta tider vanlig tolerans, kan man ej undvika att finna idéen passande och ändamålsenlig.

De med oljefärg målade stenhusen bidraga mycket till propretén och elegansen af det hela, men deremot hafva de med svart i alla fogningar anstrukna husen ett dystert och melankoliskt utseende. Staden har fordom varit omgifven med murar, hvaraf ännu synas spår, och försvarad af tvenne skansar så åt landt- som sjösidan af lejonet och kronan, hvilka nu, lika tvenne gamla kämpar, stå der med grånad hjessa, hvar och en på sin ättehög och skåda utöfver nutiden med kallt förakt, såsom ville de säga: hvad ären J, mot hvad vi voro? — En kontrast till dessa är det nybyggda badhuset, som i sitt slag säkert är det enda i Sverige. Det är ganska präktigt, uppfördt i form af en rotunda och betäckt med koppartak. Att det lärer kostat ofantliga summor kan således ej förefalla otroligt, i synnerhet då man vet att hela platsen, hvarpå det står, blifvit fyld med jord, att vattnet medelst rännor ledes under jorden till sjelfva badhuset från en närbelägen byggnad, och slutligen att marmor till alla badkar blifvit hämtad ifrån England. Måtte nyt-

tan motsvara kostnaden! — Masthugget, Majorne och Nya varfvet besöktes äfven under mitt vistande härstädes, vid hvilket sednare ställe Kommendantshuset förtjenar att anmärkas. Det är uppfördt af tegelsten i stor skala, och prydes ofvanpå af ett torn i Romersk smak, hvarpå Svenska flaggan svajar. Något verkligen öfverraskande var att här, midt emellan de kala, grå bergen, utan minsta tecken till vegetation, som omgifva inloppet, upptäcka en liten trädgård med ett ganska täckt lusthus, hvilken flottans Officerare låtit anlägga för sitt nöje. Detta bevisar att de ej eller äro känslolöse för landtlifvets behag. På återvägen besågs den promenad som är anlagd omkring sjelfva staden, en väg planterad med dubbla alleer, och som säkert en gång kommer att erhålla namn af Götheborgs Boulevard.

— Efter att hafva tillbringat ett par ganska angenäma dagar i denna Sveriges andra stad, begaf jag mig, såsom jag kommit, sjövägen derifrån. Hettan blef dock så brännande midtpå dagen, att jag måste taga min tillflykt till den lilla staden Kongelf, om hvilken ordspråket lyder: Den rikaste karl i Kongelfs stad är Borgmästaren; han sitter på bron och metar. Detta ordspråk lärer dock mera bibehållit sig af gammal häfd, än af kärlek till sanningen, ty ehuru staden blott äger en enda

gata, är den dock gniiska täck och har flera två-våningshus. Bohus fästning ligger på en holme i elfven nära staden. Nu är den väl raserad, hvarföre den älven från sjösidan har utseende af en skön ruin med sitt enda, någorlunda bibehållna torn, den så kallade mormors mössa, men emedan nuvarande tidsanda sträfvar att försköna allt gammalt, så har man troligen tyckt mormors mössa vara alltför gammalmodig, utan alla band och blommor, och derföre såsom en passande prydnad ditsatt en — väderqvarn. — Man kan tänka sig den förträffliga effekt denna skall göra på det ålderiga fästet, som annars skulle varit ett af vårt renaste, skönaste medeltidsminnen. Det har fordom tillhört alla tre Nordiska Konungarne gemensamt, hvarföre de äfven en gång skola sammanträffat här och vid taffeln, dock hvar och en af dem setat i sitt rike. Från sjelfva den ofantliga ruinen har man en förtrollande utsigt öfver dalen, hvaruti elfven delar sig och kringflyter små täcka holmar, och till höger ligger staden med sina tegeltak, här och der framskymtande ur de mörka löflundarne. Men ännu mera frapperande är dock vuen från motsatt sida, då man ser staden med sina trädgårdar, den af elfven genomskurna dalen och högt uppöfver den fästet, lik en gammal riddarborg med sina gråa, jättelika massor. Det lä-

rer ägt tvenne torn, farfars hatt och den omnämnda mormors mössa. Oaktadt alla efterfrågningar, kunde jag ej erhålla någon upplysning om dessa benämningar. På eftermiddagen lemnades åter Kongelf och resan fortsattes. Såsom jag var nödgad att sednast påföljande dagen vara vid Trollhättan, och man nu, i stället att blott följa med strömmen nedåt, måste så mycket som möjligt undvika den, och côtoijera stränderne, eller vi, med ett ord, hade både ström och vind emot oss, så såg jag mig tvungen att tillbringa den första natt i min lefnad på sjön. Förut vid mina små båtfarter, hade jag knappast kunnat föreställa mig möjligheten att sofva i en båt, men nu geck det ganska väl för sig, då vi, för att hvila en par timmar öfver midnatten, rodde in midtuti den tjockaste vassen, der en helt annan temperatur omgaf oss, än ute på sjön i den kalla, fuktiga dimman. Efter denna vederqvickelse fortsattes vägen, och vi framkommo slutligen, så godt som utkylde af den kalla morgonluften, kl. 4 till lilla Edet, der nu en sluss måste passeras, emedan man naturligtvis ej kunde ro uppför det vattenfall, utför hvilket vi förut låtit drifva oss af strömmen. Efter att hafva passerat ännu en sluss, och ifrån Åkersström gått $\frac{1}{4}$-dels mil i den brännande solhettan, återkommo vi ändteligen kl. 1

efter-

i eftermiddagen till Trollhättan, hvarifrån jag genast anträdde återresan. Såsom en passande final till denna lustresa, anför jag en af de många inskriptionerne på Algustorps gästgifvaregård:

Redligheten har rest ifrån verlden och
Uppriktigheten har gått att sofva,
Fromheten har gömt sig och
Rättfärdigheten råkar icke vägen.
Kärleken ligger sjuk och
Hjelparen är icke hemma,
Sanningen är långt för detta begrafven,
Samvetet är upphängdt på väggen
Men tålamod öfvervinner dock allt.

Wisingsö. Grenna. Brahehus.

Dock ej nu, såsom på den föregående resan, ensam, utan i sällskap med fyra fruntimmer och tre Herrar anträdde jag denna färd. Vägen slingrade sig mellan löfskog och ängar, och här och der framskimrade Wettern emellan träden till dess den slutligen uppenbarade hela sin majestätiska, af vinden lätt krusade, spegel. Sedan vi omkring kl. 6 om aftonen ankommit till Torkelsryds gästgif-

vargård, der intagit thé och qvarlemnat vagnarne, skedde embarqueringen. För att ej på något sätt utsätta sig för sjöfruns svartsjuka vrede, hvilken, enligt roddrarnes utsago, ej skall kunna återhålla sin jalusi, då något fruntimmer beträder hennes gebiet, iakttogs med största stränghet en oblid separations-idée, i följe hvaraf fruntimmerna satte sig tillsammans i aktern af båten och vi andra rundtomkring. Oaktadt all denna försighet, voro vi ändock knappast utkomna i öppna sjön förr än en friskare vind uppblåste, molnen allt starkare och starkare skockade sig, och vår bräckliga båt började stampa och vräka — allt osvikliga tecken till en annalkande storm. För att dissipera damerna, som betagna af ovanans öfverraskning, knappast kunde qvarhålla de flygtande lifsandarne med Eau de Cologne och dylikt, började vi att sjunga eller rättare sagdt skråla alla möjliga muntrande dansmelodier. Innan kort instämde äfven damerna, som nu fullkomligt sansat sig, häruti; men snart förtog vindens och böljans vilda brusande samt årornas gnissel oss fullkomligt förmågan att höra hvarandra. Allt detta hvart och ett för sig sjelft, komiskt, skönt eller högtidligt, utgjorde nu såsom helt, en högst missljudande koncert. Efter trenne timmars oupphörlig ansträngning, anlände vi dock till Wisingsö, just då den svartgrå, osäkra skymningen brådstör-

tande vek för den uppgående månans glans. Ehuru vi knappast vid landstigningen kunde gå, kände vi dock i ögonblicket våra ben stärkte af glädjen öfver lyckligt öfverstånden fara. Hvad som ännu mera ökade denna sinnesstämning, var en sjelfva himlens hälsning till de landstigne främlingarne — en stjerna, som i fallet med bländande klarhet öfverstrålade sina tindrande bröder, och som, efter att ögonblickligt upplyst hela firmamentet med aftonsolens glans, slocknade i Wetterns bölja. Bevingade af denna sköna, högtidliga syn, hunno vi snart vårt nattläger, gästgifvaregården på ön.

Klockan 4 följande morgonen instälde sig spelmannen på ön, för att efter aftal, med sin skrällande viol, ljuft väcka damerna ur morgonsömnen, hvilket äfven hade den lyckliga påföljd, att vi redan allesammans innan timmans förlopp, befunno oss på vägen till Gilbertils håla, hvilken ännu visas på en äng nära sjöstranden, och som berättas vara öppningen till den gång nyssnämnde jätte gräft under Wettern. Sedan vi tagit denna i ögonsigte, bestego vi fem stycken bondvagnar, för att med heder visa oss för öboerne och läto skaka oss till andra ändan af ön, en väg af omkring trefjerdedels mil, för att bese grushögarne af det slott som fordom legat der, och den sten som år 1657 blif-

vit upprest till ett minne af Konung Magnus Ladulås, som, enligt den latinska inskriptionen, här stilla afsomnat Anno 1290. Härifrån begåfvo vi oss till Wisingsborg, detta urgamla herresäte, som ännu för tvenne sekler sedan, stod der i hela glansen af sin herrskaremakt. Der så mången Brahisk telning uppvuxit och blomstrat — växa nu endast löfträd i den vördnadsbjudande ruinen. Här hvarest fordom detta slott så stolt speglade sina herrliga Göthiska massor i Wetterns våg, liksom kunde det befalla stormvinden uppröra eller vestan krusa den — här hota nu de mosslupna murarne att instörta öfver den förmätne, som utan helig rysning vågar beträda dem. Der, hvarest fordom väggarne betäcktes af gyllne tapeter, synas nu endast svaga spår af arabesk-teckning, med ett ord; här skulle till och med, så hjelten som statsmannen, med bäfvan nödgas erkänna förgängligheten af allt jordisk höghet och ära. Begifvande oss härifrån i denna melankoliskt högtidliga stämning, skyndade vi till kyrkan. Denna, reparerad och tillbygd 1673, framvisar en portal, värdig det hela. Bland rika bildhuggerier, fäster sig ögat uteslutande vid de midt öfver kyrkporten i eiselure-arbete anbragte Braheska och Stenbockska vapnen. Men äfven sjelfva kyrkporten är märkvärdig för en tra-

dition derom, hvilken öboerne ännu omtala med häpnad, och som förtäljer, att då en dräng en gång ridit förbi det ställe, hvarest kyrkan nu är belägen, en jette hastigt framkommit, bjudande honom en läskedryck ur sitt horn; men då drängen, halft vansinnig vid denna syn, i sporrsträck jagat derifrån, utan att låna örat till den förrädiska bjudningen; skall jätten, för att hämnas, på ofantligt afstånd slungat efter honom en jernstång, af den storlek, att drängen, som lyckligtvis ej deraf träffades och sedermera upptog den, derutaf låtit smida de spikar, hvilka nu med sina massiva hufvuden betäcka hela kyrkdörren. Vid inträdet i kyrkan öfverraskas ögat af den imposanta, åldriga anblick det hela erbjuder. Silfvertaflor, hvaribland flere starkt förgyllda, nedblicka ifrån väggarne och på högra sidan framuti choret, står på ett cenotafium Gref Peder Brahe med sin Grefvinna, i kroppsstorlek uthuggna i marmor, resliga, allvarliga stoder, med stenblicken antydande hvad de varit, hvad de för efterverlden ännu äro. För att med vördnad lemna detta rum, behöfver man ej genomögna det ofantliga stamträd eller märka den målning af Wisingsborg, då ännu i oförminskad herrlighet, som betäcker väggen i denna delen af choret.

Porten öppnade sig på gnisslande gångjern, och vid det dunkla skenet af en lykta, nedstego vi i Braheska grifthvalfvet, der det första ögat mötte var en dödskalle, enda lämningen af Riksrådet Sparre, som 1600 halshöggs i Linköping, men hvars hufvud hans enka såsom nåd utbad sig att återfå. Med tårefugtadt öga, denna vördnadsgärd åt den sjelfva döden besegrande troheten, vända vi oss nu till de trenne kistor här stå, för att läsa inskriptionen på den medlersta, som förkunnar att en Pfalz-Grefvinna af Bäjern &c. Margaretha Brahe här hvilar. Häpnande öfver den pragt, som röjer sig i sjelfva denna boning, ty de yttre kistorne äro rikt gjutne af Tutanego, de inre öfverdragne med sammet, uppstiga vi åter i dagsljuset, der, i det blicken med ovilkorlig andagtsyttring vänder sig emot altaret, den tjusad fängslas vid tvenne taflor, målade på koppar af Catharina Stenbock, såsom det föregifves. Båda äro af bibliskt innehåll, den ena föreställande de tre vise männen, tillbedjande Jesus, den andra grafläggningen. Huru innerligt skönt är ej på den förra det oskuldsfulla Guda-uttrycket i Christus-hufvudet, den heliga Jungfruns milda, leende hängifvenhet, ehuru omstrålad både af sin och barnets gloria, och på den andra, med hvilka genomträngande drag är ej smärtan tecknad i Marias bleka, vanstälda ansigte,

i englarnes förvridna anletsdrag och deras mot himlen höjda blickar? Allt detta, förenadt med den glänsande färgprakt, hvarmed det hela är öfvergjutet, skall, jag är öfvertygad derom, göra ett djupt intryck på hvarje åskådare med känsla, jag säger derföre icke på hvarje kännare, ty om draperierne voro väl kastade, om proportionerne eller clair-obscuren var rigtigt iakttagen, detta står ej i min inskränkta förmåga att bedömma. Med våld måste jag slita mig från dessa mästerstycken för att egna min hyllning åt andra konstverk, såsom en Rafaelisk grupp, Jungfru Maria med Barnet, hvilket åt Johannes öfverlämnar ett äpple, ett stycke af mycken skönhet, och såsom jag tror, äfven af mycket värde. Ett krusifix af elfenben, förträffligt arbetadt, äfvensom flera små stycken af alabaster och silfver, äro äfven anmärkningsvärde. Men tiden skyndade. Flygtigt beságo vi derföre de i sakristian förvarade dyrbarheter och rariteter. Ibland annat visas der greflige kronorne af massivt silfver, rikt förgylde, flere af de silfverpenningar med vidhängande kedjor, som Grefve Peder Brahe utdelat åt deraf förtjente underhafvande och mycket sådant, allt röjande den solida rikedom och prakt, som omgifvit en sådan, jag vågar nästan säga, FylkesKonung. Sedan vi slutligen besett den förr omnämnda PfalzGref-

vinnans brudhandskar, en modell till Kristi graf, rökelsekar från Katolska tiden och flere sådane småsaker, lemnade vi kyrkan och nedilade till stranden för att gå om bord på den segelbåt, som der väntade för att öfverföra oss till Grenna, en af våra med rätta så renommerade småstäder, och i hvars hamn vi äfven efter halfannan timmas färd lyckligen inlupo. Begapade af nästan hela stadens folkmängd, hvaribland dock den qvinliga delen i synnerhet utmärkte sig, ty flere deraf uppstego till och med på planken för att rätt kunna beskåda oss, uppmarcherade vi med så god hållning, den äfven å vår sida öfverraskande synen tillät, gatan framåt direkte till gästgifvargården. Under det några förfriskningar här intogos, tillagades det fält-ekipage, som skulle föra oss till Brahehus. Detta bestod af en vanlig hövagn, på hvars botten ett par halmkärfvar lågo och deruppå alla våra kappor. Sedan detta var gjordt, inbjödos fruntimmerna att i denna impromptuvurst taga motion på maten, hvilket äfven genast bifölls och verkstäldes. Midtför Brahehus afstego vi och nu återstod det värsta — att klättra uppför den branta, skogbeväxta klipphöjd, hvarpå det ligger. Efter mycken ansträngning hunno vi dock ändtligen spetsen och framför oss låg det fordom så praktfulla jagtslot-

tet,

tet, nu endast en vördnadsbjudande fornlemning. Der fordom jagthornens muntra klang besvarades af bergens glada echo, besvaras nu blott nordanstormens tjut af ugglans hemska skrän. Vid den stora nordiska sorgefesten år 1718, firade denna klippborg den äfven med sina mot natthimmeln hvirflande lågor. Men den här sig erbjudande utsigten öfver en del af Småland, Öster- och Vester-göthland, hela Wisingsö och största delen af Wettern, ger en mångdubbel ersättning för den möda man gjort sig vid uppklättrandet. Till venster, djupt ned vid stranden, ser man det hvitskimrande kyrktornet i Grenna, de mångfärgade husen här och der spridde mellan grupper af löfträd och längre bort, så långt ögat förmår följa, spegla sig de bördiga stränderne i Wetterns vågor. Men det af den omätliga anblicken mattade ögat, längtar snart efter hvila, och med högsta spänning söker det ännu en gång öfverblicka allt, för att med outplånlig eldskrift fästa det i minnets helgedom. Lyckligt nedkomne till vår märkvärdiga vagn, återvände vi med ögonen orörligt fästade på det uråldriga bergslott, som skänkt oss så sköna, oförgätliga stunder. Sedan vägens slingring förtagit oss åsynen deraf, vände vi åter uppmärksamheten uteslutande till vår småstad, hvars kyrka vi vid å-

terkomsten besågo och förfogade oss derpå till stranden, gingo till sjöss med fulla segel, och landstego, efter ungefär samma tidsutdrägt som åtgått till öfverresan, åter på Wisingsö. Efter att här uthvilat en stund och med några rafraichissementer styrkt oss till den återstående sjöresan, utsatte vi oss sista gången för sjöfruns nycker, men som, troligen utröttad af sitt första fruktlösa bemödande, äfven denna gång lämnade oss i fullkomligt lugn, hvarföre vi äfven med de gladaste sånger tackade henne, och slutligen vid det svaga skenet af en mjölnares ljus, debarkerade på den efterlängtade stranden, efter några och trettio timmars oupphörliga strapatser. Med hvilken enthusiasm de trötte pilgrimerne kastade sig i Morphei armar, lämnar jag läsaren att bedömma.

Wjö. Wanäs.

Ett stort begrepp hade jag väl alltid gjort mig om denna stad, men då jag fick se den, förökades den tanke jag derom haft, i stället att förminskas, tvertemot menniskans gamla vana att alltid göra sig större föreställningar om en berömd sak, än den i sjelfva verkligheten förtjenar. Allt hvad

man här hörde och såg frapperade. Såsom ett bevis på den tillförordnade Borgmästarens drift anfördes till exempel, att den första embetsåtgärd han vidtog, var, att ifrån Rådhuset, som tycktes innehålla ett par, tre små rum, låta bortköra nio lass orenlighet. Denna mesure syntes mig dock endast half emot behofvet. Nu kom den rikaste handlande i staden och averterade att hästarne voro förspände, emedan han, såsom han uttryckte sig, hade gästgifveriet på entreprenade och tillade ganska förbindligt att hans första Bokhållare skulle följa med för att hemtaga hästarne. Denne petitmaitre i blå surtout och hvit halsduk visade sådan snabbhet och färdighet i att öppna grindarne, att jag tryggt hos alla resande rekommenderar detta slags skjutsbönder, hvarhelst man kan öfverkomma dem. Vägen härifrån går nu genom en ganska bördig nejd, hvarföre den äfven kallas Guldkroken, men ju närmare man kommer Wanäs, ju ödsligare blir den. Slutligen ser man vallarne af fästningen höja sig öfver småskogen, och finner att man är inkommen inom dess område derigenom att man anropas af en artillerist och måste uppgifva sitt namn. Wanäs är beläget vid Wettern på Westergöthlands östligaste udde eller midtemot Wadstena. Här är redan ett ofantligt arbete nedlagdt, så väl på de skyhöga vallarne

som på de 7 fästningsportar, hvilka redan äro färdige. Nu arbetas äfven med största drift på utanverken eller tambourerne och murarne, af hvilka förromnämnde blott en var färdig, men som dock visar hvad det hela en gång kommer att blifva. Arbetet på dessa, äfvensom portarne och hvalfven, allt af huggen täljsten, är förvånande, så väl för sin elegance, som för den varaktighet och fasthet det tyckes antyda. Den Paviljong H. M. Konungen under sitt vistande här bebor, är ganska smakfull, belägen i en liten lund, utom fästningen och från det platta, Italienska taket har man en så vacker utsigt denna nejd kan erbjuda, det vill säga af fästningen på den ena sidan och Wettern midt framför sig med den lilla, täcka lastageplatsen Rödesund på andra stranden. Mig förekom dock det hela, då jag såg de på det ofanteliga sandfältet inom fästningsvallarne krälande menniskorna, såsom Israels barns träldom i Egypten. Endast de med piskor och karbaser väpnade pådrifvarne fattades, ty annars såg man här alla i min tanka dithörande attirailler, såsom den afmålas i Hübners Bibliska Historia, och hvilket trädsnitt alltid på mig gjort ett *särdeles* intryck, nemligen sandfältet, hvarpå ej finnes ett enda träd, en enda buske till skygd för middagssolens brännande strålar, der man ser de utmattade arbetar-

ne draga ofanteliga stenblock, fylla afgrunder eller jemna vallar och den öfverväldigande trötthetten målad i de enas, den vilda trottsigheten, ja, till och med menniskohatet i de andras ansigten. Till sådana betraktelser gafs äfven här rik anledning. Tusende gamla, inrotade passioner slumrade här i mångens gulbleka ansigte och insjunkna ögon, såsom väntade de blott på tillfälle att vakna, för att med förnyad styrka återtaga sitt rysliga välde, med ett ord: här är det rikaste fält till forskning för fysiognomisten och menniskokännaren. Detta är ej eller underligt, då Wanäs hittills dags har kunnat anses såsom Arméens Korrektionshus. Caserner af träd äro uppförde jemte några andra obetydligare boningshus; och alléer äfven redan planterade; men för öfrigt ser man blott sand, vallar och vatten. Med gladt hjerta lemnade jag fästningen, ty åsynen af mensklig förnedring, vore det än för brottslingar, gör dock alltid ett obehagligt intryck på den fria mannen.

Jönköping. Deligence-resa derifrån till Stockholm.

Någon grannare stad än Jönköping lärer man svårligen få se i Sverige, ty gröna och gula, hvita

och röda hus ser man här i en brokig blandning om hvarandra. Spektakelhuset är stort, skönt och i ädel stil uppfördt, men lärer äfven kostat 25,000 R:dr; det är en verklig prydnad för staden så väl i architektoniskt som intellectuelt hänseende, emedan det i sednare fallet bevisar stadsboernes sinne, äfven för det æstetiskt sköna. Ännu är det ej måladt och för att följa den anda, som tyckes råda här i detta afseende, skulle det kanhända förena alla skiljda åsigter om man anströk det med nationalfärgerne: blått och gult, men skulle ett förslag från min sida ej anses alltför påfluget och djerft, skulle jag tro en enkel, hvit rappning vara ändamålsenligast. Götha Hof-Rätt är dock stadens förnämsta prydnad, en skön gammal byggnad af huggen sten, med Riksvapnet i naturliga färger anbragt öfver hufvudingången. — Något som ganska mycket frapperade mig, var att då jag vid frukosten efterfrågade porter, man svarade att det ej fanns i staden, men ännu mera förundrad blef jag, då man om middagen på stadens största spisqvarter, svarade på min oskyldiga förfrågan om smör ej hörde till det så kallade bränvinsbordet: "Sådant brukas ej här." För att dissipera mig efter sådana gastronomiska motgångar, gjorde jag på eftermiddagen en promenad till Läns-häktet eller, för att mildra ett uttryck som må-

hända kunde såra månget finkänsligt fruntimmers-öra, till Slottet, hvilket är ganska väl befästadt, och ifrån hvars vallar man har en den skönaste utsigt öfver staden med sina trädgårdar och landthus, och som ligger der, liksom omslingrad af vattnets armar. Vid den, i början af detta år, här inträffade öfversvämningen, skall, på stadens stora torg, till allmän förnöjelse, små Naumachier eller sjöstrider hållits af de upp till Hofrätten roende embetsmännen, och för att förherrliga detta spektakel, skola alla stadens gatpojkar förenat sig om att föreställa Tritoner, hvilket äfven rätt väl skall hafva lyckats dem.

Ifrån stranden af Wettern presenterar sig Jönköping förträffligt, på något afstånd. Det är, som simmade den stolt på vattnet, och det förundrar mig verkligen att, då Stockholm fått namn af lilla Paris och Götheborg af lilla London, ej äfven Jönköping fått namn af lilla Venedig. — Ett sätt att färdas, som jag första gången på denna resa pröberade, var på Deligence, en inrättning, förträfflig i sitt slag, och som mycket kommer att lätta kommunikationen inom landet, då den först en gång blir känd, och i följe deraf begagnad, ty, då man ej har eget åkdon, kan man väl aldrig resa beqvämare eller komma fortare än 12 mil på 16 timmar, om man nemligen ej har förbud. Afräk-

nar man då den timma på dagen, som afgår för ätning, eller en half timma till frukost och lika lång tid till middag, en tid, som ej är för knapp, emedan bordet är dukadt och allt är färdigt att serveras, då man framkommer till den bestämda stationen, samt ej generas af drickspenningar eller krångel med skjutsbönder och betalning för hvarje håll, så tror jag mig tillräckligen bevisat, det man ej inom Sveriges landamären, till lands kan färdas skyndsammare eller mera beqvämt, än på detta vis. Af fruntimmer bör denna inrättning dessutom med förkärlek omfattas, ty den förskaffar dem den fördelen, att lika så väl utan minsta risque kunna resa med Deligencen ensamme som på en ångbåt, ty förut var ett hederligt fruntimmer oundgängligen tvungen att hafva någon slägtinge eller bekant mansperson med sig, såsom konvoj, i fall någon resa var i fråga, och detta verkade kanhända ofta, att en dotter på hela åratal, ej fick råka sina föräldrar, eller en syster den andra. — Östergöthland är flackt, men vid första anblicken visar sig genast, att det är en af de rikaste och bördigaste provinser Sverige äger, ty ögat möter ej här annat än gränslösa sädesfält, täcka byar, hvars proppra tegeltak öfverallt framskymta emellan träden och de prydliga, merändels nybyggde kyrkorna

med

med sina vackra, spetsiga torn, och ej såsom de nymodiga, smaklösa skorstenarna eller utdragne spektakels-kikarne, ett mode, så fult, att endast en dess ovärdige slaf kan uppbygga något dylikt. Linköping är stor och vacker. I synnerhet utmärker sig residenset och det nya smakfulla skolhuset för sin architektur. Den sköna Domkyrkan är så ofta beskrifven af så väl in- som utländska resande, att det vore öfverflödigt här omnämna den, men choret, som jag i skönhet förmodar öfvergår alla andra i riket, gjorde dock ett så mäktigt intryck på mig, att det är mig omöjligt tigande förbigå det. Det yttre af kyrkan med sina göthiska portaler och fönster är lika majestätiskt och imponerande, men vanställes, ty värr, af tornet, som lärer afbrunnit och staden sedan ej mäktat eller velat uppföra i samma stil, det ifrån början varit. Den så kallade Landskyrkans torn är, ehuru dess spets tyckes vara af träd, ganska vackert; mig förekom den, såsom modellen till St. Pauls-kyrkan i London. Äfven härvarande spektakelhus är stort och vackert, och kommer det blott att undergå en liten reparation, som det tyckes behöfva, skulle det verkligen hafva utseende af ett litet palats, ehuru af träd.

Något ovanligt är, att i vårt glest befolkade fädernesland, inom det korrta afståndet af 4 mil anträffa tvenne af våra större städer. I Linköping bär allt prägeln af en upphöjdare, mera vördnadsväckande lifsåsigt, i Norrköping åter af en ljusare, gladare, hvartill man säkert får söka anledningen i den skiljaktiga esprit som från urminnes tider herrskat i dessa båda städer, då Minerva alltid varit den förres, Mercurius åter den sednares beskyddare. Ett misstag af besynnerlig art, hvilket jag begick vid ankomsten till den sednare staden, men som jag dock, måhända af egenkärlek, anser förlåtligt, var min fråga till Conducteuren, om ej den, på en höjd till venster om landsvägen liggande praktbyggnaden, vore Landshöfdinge-residenset, och man kan föreställa sig huru öfverraskad, att ej säga flat, jag skulle blifva, då svaret i stället blef: nej, det är Tukthuset. Undantagandes det palais, som för detta ändamål är anlagdt på Långholmen vid Stockholm, finnes säkert ej något motsvarande uti denna genre i Sverige. Den gata vi nedreste till stora torget, var en ibland de vackraste jag sett, med sina hvita, skimrande stenhus, på båda sidor om gatan, och i fonden tvenne herrliga popplar. Såsom högst ovanligt, men visst icke fult, förekom mig, det tornet till en af stadens kyrkor ej var sammanbygdt dermed, utan stod separeradt

eller rättare sagdt, endast förenadt dermed genom ett hvalf. Medan vi i denna stad intogo frukosten, samlade sig omkring Diligencen grupper, för hvilka en hufvudstad ej behöft skämmas. Här stod en militär och deklamerade med rynkad näsa och kännaremin för en välfödd Grosshandlare, alla olägenheterna af denna inrättning, der gick en gammal man förbi, för att visa sin unga fru någonting nytt, här stodo tvenne borgare på något längre afstånd från vagnen och, jag hade så när sagdt, gapade derpå, der åter omgafs den med en syndaflod af gatpojkar. Utur detta brokiga hvimmel banade vi oss dock lyckligt väg, och utkomna ett stycke utanför staden, öfverraskades vi på en höjd af den anblick Norrköping här erbjuder med sin hamn och den späda skog af master, som höjer sig derutur. Utan vidare olägenhet framkommo vi till Nyköping kl. omkring 10 på aftonen, men då hindrade mörkret mig att taga någon närmare notis om staden, och jag måste i följe häraf, nolens volens styra min nyfikenhet till morgondagen.

En öfverraskning af eget slag väntade mig denna morgon. Knappt hade jag på gården af vårt logis satt mig upp i Diligencen, förrän jag med möjligaste största uppmärksamhet började mönstra den stad, jag endast några få ögonblick skulle få se. Utkommen på hufvudgatan, kunde jag i

början på båda sidor om vagnen ej upptäcka annat än kojor, eller på sin höjd tvåvånings trädhus, sådana man får se dem i den obetydligaste småstad. Jag gnuggade mig i ögonen, och tänkte: är detta Nyköping? Jag är säkert icke ännu riktigt vaken, troligen ligga mig ännu drömmens bilder i ögonen, (jag hade drömt om Trosa, emedan man underrättat mig om, det jag denna dag skulle komma att på en half mils afstånd passera den) men, liksom genom ett trollslag förvandlades scenen, och jag befann mig på ett torg, omgifvet af palatser. Följden af denna syn kan läsaren lätt föreställa sig, att jag ännu satt med stirrande ögon och vidöppen mun då vi utkörde genom stadsporten. Nyköping innefattade således i korthet uti arkitektoniskt hänseende allt hvad jag på denna resa sett, det fulaste och vackraste, det uslaste och präktigaste. Vägen häremellan och Södertelje öfverflödar af sköna vuer utaf herresäten och landtegendomar. Mest frapperade mig dock utsigten af Brandalssund, tillhörigt GeneralMajoren m. m. Friherre Lowisin, för sin superba Corps de Logis, och sin utmärkt vackra allé. Vid ankomsten till Södertelje fann jag, det jag på sätt och vis irrat mig i mitt omdöme om Jönköpings luxe, hvad byggnadernas yttre angår, ty här öfverträffade ett enda hus i färgprakt och elegans, allt hvad den förra staden

kan uppvisa: det var rödt med gröna luckor, och, misstager jag mig ej, gula dörrar. Men en lära, lika gammal med menniskoslägtet och som dock så lätt glömmes, att den hämnande Nemesis alltid följer och upphinner brottet, vare sig förr eller sednare, besannades här förfärligt på mig. Såsom läsaren torde påminna sig, kunde jag, vid mitt första besök i denna stad, i de första bladen af dessa anteckningar, ej afhålla mig ifrån några mindre angenäma reflexioner öfver härvarande Rådstufva, och nu stannade icke allenast Conducteuren med Diligencen här utanför, utan sällskapet underrättades äfven derom att middagen här var arrangerad. Hvad var nu att göra? goda råd voro här dyrbara. Fastän midt på ljusa dagen, kände jag dock liksom en lindrig rysning genomila mig, då jag skulle öfverträda tröskeln till denna ruin, och redan tyckte jag mig höra den hämnande Nemesis i skepnad af en uggla, under en af dess taksparrar tillropa mig sitt olycksbådande: kläd hvitt! kläd hvitt! men nu först uppenbarade sig för mig kroppens hela olycksaliga inflytande på själen, ty min mage åter ropade med hög röst: mat! mat! och — jag steg in i den ödsliga byggnaden. Innan jag visste ordet af, var en ganska god middag intagen, jag satt åter i vagnen och bredvid mig, hvilket jag ansåg såsom ett bevis att

Nemesis åter var försonad, en af stadens honoratiores, en vänlig, fryntlig gubbe. Nu fortsattes resan på det skyndsammaste, för att om möjligt ännu medan dagen var, framkomma till hufvudstaden. Ännu en gång fick jag tillfälle besöka Sveriges, såsom jag förmodar, präktigaste gästgifvaregård, Fittja, och ej långt derifrån upplifvades hos mig mäktigt minnet af Hjalmar Mörners förträffliga skildring af Karnavalen i Rom, vid åsynen af en kalesch, fullpackad med allehanda besynnerliga saker och inuti den en ganska vacker flicka, hvars uttrycksfulla bruna ögon skälmskt framtittade undan ett hnekle eller näsduk, bunden omkring hufvudet. Nu följde en lång rad af hästar, hvaribland några verkligen superba, förde två och två af besynnerligt kostymerade personer, och åter en vagn, sådan som den första, beledsagad af flera gående personer, hvilkas mörka knollriga hår och vilda ögonkast lifligt erinrade mig om den så mycket omtalade Italienska svartsjukan, för hvilken en blick är nog att väcka ett osläckligt hat. Det besynnerliga tåget slöts af en trupp handhästar, hvaribland flera små ölänningar, hvilka redos af gossar. Hade ej vagnarna varit, skulle jag trott det vara en Ziguenarehord och mig försatt till Spanien eller Italien; men snart löstes gåtan, ty en bjellra hördes, derpå syntes tvenne hästar och slutligen fyra

derefter öfver spetsen af den backe, som låg framför oss, och dessa drogo en ofantlig Landau, på hvars gullackerade sidor orden: *Voiture de l'Ecuyer chez S. M. l'Empereur d'Autriche M:r de Bach,* med stora svarta bokstäfver voro anbringade. Åsynen häraf förvandlade hela min reseplan. Emedan jag genom allmänna bladen lärt känna denne ryktbara equilibrist till namnet och således genast fattade anledningen till denna prunkande inskription på den prunkande vagnen, så blef min tankegång ungefär följande: der reser nu Djurgårdens prydnad, och dermed äfven det briljanste nöje denna under sommaren kunnat erbjuda; hofvet är ännu ej inflyttadt till hufvudstaden, således äro vintrens nöjen ej ännu i gång, och i följe deraf kan jag ännu någon tid utan saknad inandas den rena landtluften i stället för hufvudstadens osunda ångor. Men hvarthän skall jag då nu begifva mig? — Såsom en blixt genomfor mig den tanken: du skall besöka de närmaste Bergslagerne, Sala och Falun, för att på en gång förena nytta och nöje, för att både få besöka en för dig obekant del af Sverige, och tillika hafva en säker tillflyktsort, i händelse den fruktade farsoten, choleran, under tiden skulle utbrista i hufvudstaden. I följe af detta i mitt tycke ganska förnuftiga resonnement,

begaf jag mig äfven tvenne dagar derefter om bord på Ångfartyget Yngve Frey för att afgå till

Westerås.

Ångbåtsfärder äro till alla sina detaljer så många gånger förut skildrade af långt skickligare pennor, än min, och delade af så många individuer, att det skulle vara högst öfverflödigt att här t. ex. beskrifva Dalkarlarne, hvilka, liksom ett avantgarde intogo fören af fartyget, och hvilkas stojande samtal hördes öfver hela däcket, utom någon gång, då Kaptenens genomträngande stämma öfverröstade dem och de, under ett medvetslöst höger om väuder er, blott visade publiken sina svalgap, eller, som kammarjungfrun, ett litet stycke derifrån i kalechen, för betjenten formaliserade sig öfver den tokroliga respekten, (aspekten var förmodligen meningen,) under det att hennes matmor, på aktersalongstaket hoppade högt upp i luften vid Kaptenens oförmodade kommando-ord, eller huru hennes dotter, nådig Fröken, som uppkom från salongen, utan åsigt för personen, i brådskan undanskuffades af kyparen, och nu en mängd ungherrar, militärer och civila om hvartannat, framskyndade

för

för att i sina armar mottaga den svimmande eller beklaga den olycka — som ej blef af. Lämnom således alla dessa bullersamma scener, hvilka för en philosoph skulle framstält en åskådlig bild af verldslifvet i miniature, der alla scrodera eller armboga sig fram, utan att det minsta bry sig om den som är i vägen och låtom oss i stället, då vi helt och hållet erkänna oss beröfvade denna djupa, reflekterande förmåga, beundra den sköna, men tillika vilda natur, som under denna sjöresa förtjuser åskådaren. Stränderne på båda sidor äro i början starkt kuperade och sundet vid Kungshatt bär ännu den urgamla nordens stolta, majestätiska karakter, men tillika det hemska och dystra af denna tid, då Vikingen på sin svarta snäcka med mord och brand hemsökte någon närbelägen Fylkeskonungs kuster och sedan, riktad af guld och rof, inlöpte i en sådan hamn, som de hvilka vid foten af de skogbeväxta branterne här så ofta erbjuda sig, för att, vid den lågande stockelden, dela bytet emellan sina vilda, stojande följeslagare. Allt mer och mer ljusna dock nu omgifningarne och vi befinna oss snart åter försatte till närvarande århundrade, vid åsynen af de på stränderne här och der emellan täta parker framblickande herresäten, hvaribland Sturehof i synnerhet utmärker sig för

sin, det stolta namnet fullkomligt motsvarande åbyggnad och sitt sköna, romantiska läge. Snart mattas dock minnet häraf vid åsynen af Domkyrkotornet i Strengnäs och inom kort ligger den lilla nätta staden der framför fremlingen med sitt höga Gymnasiehus, sin stolta kyrka och rundt omkring dem de rödmålade trädhusen emellan grupper af löfträd, liksom under medeltiden de välmående vasallernas hyddor kring Tempelherreborgen. En fjerdedels timma förunnades oss här af Kaptenen för att beskåda stadens märkvärdigheter och med beklämdt hjerta att nödgas blott se och ej få röra dessa rodnande äplen och päron, hvilka på strandbryggan utbjödos, om jag på dessa få minuter ville se något annat, ilade jag upp till kyrkan, der af en händelse klockaren anträffades vid kyrkodörren, och hvaraf jag äfven genast utan betänkande betjenade mig. Kyrkan är verkeligen imponerande för den enkelhet och storhet, som råder i det hela. Allt är hvitt, utan några prydnader, såsom vapensköldar, taflor och dylikt, hvilka vanligtvis bruka betäcka väggarne, i synnerhet i Domkyrkor; troligen äro de vid den sista reparationen borttagne. Blott från de omgifvande grafchoren ser man en gyllene sköld framblixtra eller en sorgfana svaja i luftdraget. Det enda som afbryter den enformighet eller, om jag så får uttryc-

ka mig, nakenhet, hvilken dock annars härigenom skulle herrska i det hela, är de båda monumenterne i choret, Sten Sture den äldres epitaphium och Carl IX statue equestre. Den förres ben, lät såsom bekant är, den ridderlige Konungen Gustaf den III ditflytta från Kernbo kyrka och deröfver upprätta detta värdiga monument och den sednares gyldene rustning hängde på ett trädblock till år 1813 eller 14, då en ordentlig trädhäst förfärdigades deråt. Mera vördnadsbjudande skulle jag dock tro det vara, om den tomma rustningen, liksom Wrangels i Sko kyrka, nedblickade från väggen af choret, än att på sätt och vis härigenom förvandla en Domkyrka till Arsenal. Högst märkvärdig är den dock i ett hänseende, såsom troligen den enda statue équestre i någon Europeisk kyrka. Men första skottet skallade från Ångfartyget och hals öfver hufvud störtade man nu, (ty nästan halfva Ångbåtspersonalen hade emedlertid samlat sig i kyrkan,) derutur, sedan man först nemligen måst aflemna sin skärf till klockaren, som ej utsläppte någon förr, än denna behörigen var erlagd. Hals öfver hufvud geck det nu verkligen, ty, än snafvade med gällt anskri ett fruntimmer i den branta backen, som ledde ned till Ångfartyget, än åkte en herre på sina jernskodda klackar flera alnar i stöten, liksom skulle han gått

på skidor och vände näsan i vädret, såsom om denna varit en osviklig kompass och så gick det under svordomar, knuffningar och skrik utföre till dess man ändtligen på Ångfartygets däck fick återhämta sig efter en färd, långt mera halsbrytande än man någonsin sett på Montagnes Russes i Humlegården. Nu intogs middagen med oförständ aptit utaf den största delen af sällskapet, åtminstone af dem som deltagit i kapplöpningen, hvarpå hvar och en, så fruntimmer som karlar, liksom genom en tyst öfverenskommelse, kastade sig i Morphei armar. Då nu alla omkring mig, så långt ögat kunde nå, med djup andakt syntes dyrka denne Gud, tänkte jag för mig sjelf: man måste taga seden der man kommer och påminnande mig med fasa de ryslighcter religionsfanatismen åstadkommit, fattade jag det beslut, att, som man säger, tjuta med ulfvarne, i synnerhet som de omgifvandes andakt verkligen tycktes vilja imponera på min nerfsvaga kroppskonstitution. Jag fogade mig derföre i nödvändigheten och det med den framgång, att jag ej vaknade — ur min andakt, förrän af det buller de omgifvande gjorde, i det de sprungo om hvarandra i det trånga rummet. Uti min enfaldighet förmodade jag i början, det man, för att förkorta tiden, tagit det parti att göra pantlekar, såsom göm ringen, göm ringen, göm den allt för

väl, men snart märkte jag att något helt annat var å färde, ty så snart något fruntimmer fick re- da på sin kappa eller någon herre på sin mössa, störtade de genast upp på däck. Hvad var att göra? — Sedan jag gnuggat mig i ögonen, hvilket förmodligen alla de andra förut undangjort, iakt- tog jag äfven första läglighet då trappan var tom och uppsteg på däcket. Yr i hufvudet förut af den långa gudstjensten, blef jag ännu yrare, då jag uppkom på däcket och hörde rundtomkring mig utropen: är det ej det som synes der? — Nej, bevars, det är ju masten af en skuta; nej, det der bakom landtungan. Men hvad är det då? frågar den otålige läsaren. Hvarken mer eller mindre än Domkyrkotornet i Westerås, skyndar sig för- fattaren att svara, innan vreden och otåligheten hos den benägne läsaren hinner taga öfverhand. Så förhöll det sig äfven verkligen. Snart upptäck- tes en hög, hvit punkt vid horizonten bredvid det torn, som sträfvade upp mot de luftiga molnen, men inom en liten stunds förlopp utvecklade sig den- na ljuspunkt till ett Slott med sina i aftonrodnä- den flammande fönsterrader och Domkyrkan ut- bredde sitt skyddande tak öfver staden, lik hus- modern, som, allvarsam och mild, välsignande ut- sträcker armarne öfver sina barn, under det fad- ren stolt och glad står der vid stranden, för att

beskydda och försvara dem. Inom kort stod man åter på fasta landet, det vill säga på hamnbryggan och fick af en bland de många der befintliga tjenstflickor anvisning på ett logis. Nu återstod en föga agreable väg att passera, hamngatan, ej en annan Götheborgs, nej tvertom, endast en lång sträcka af jernbodar, emellan hvilka passagen denna årstid, som man kan tänka sig, ej var den behagligaste. Framkommen utur dessa Thermopyler, förde mig min ledsagerska öfver flera torg, till dess vi slutligen ankommo till mitt logis, som väl var propert, men ganska mörkt. För mig, såsom en älskare af ljus, åtminstone det yttre; var det således omöjligt att här tillbringa återstående delen af aftonen. Lyckligtvis fanns för tillfället en skådespelaretrupp i staden och jag begaf mig således genast på spektaklet, der *de båda Sergeanterne* och *Comedien Impromtu* gafs. Den första närmade sig mycket Grefven af Waltron eller Subordinationen, ehuru den sednare illustreras på Stora Theatern af Herr Almlöfs spel. Här gafs den förr omnämda pjesen dock med all den ensemble man kan vänta sig af en kringvandrande Theatertrupp. Det sednare stycket var rätt naift och således tillbringade jag min afton åtminstone med samma njutning, som om jag bevistat Djurgårdsspektaklet.

Det första följande dagen företogs var att uppsöka klockaren, för att få bese Domkyrkan. Denna är stor och mörk samt utmärker sig i synnerhet för sin rikedom på Katolska Altartaflor eller helgonaskåp, hvilkas otaliga bildhuggerier och målningar verkligen förtjena uppmärksamhet, så väl för den flit och nogranhet, hvarmed de förre äro utarbetade, som för de sednares finhet och friskheten af de färger, hvarmed de äro belagde. Det förundrar mig verkligen, att ej någon nitisk embetsman vid härvarande Consistorium, liksom Professor Schröder i Upsala, låtit ombesörja afteckandet utaf Westerås Domkyrka, så väl till sitt yttre, som inre och dervid bifogat en kort beskrifning. Både för Litteraturen och de sköna konsterne skulle detta säkert vara en vinst.

Sala. Silfwergrufwan. Gröna Gången. Hyttan. Återresa.

Vägen emellan Westerås och Sala är obeskrifligt enformig, ful och, hvad den såkallade Hallsta-hed beträffar, förmodar jag den verkligen kunna täfla med hvilken som helst af Nordtysklands så beryktade sandhedar. Liksom genom

en dekorations-förändring, kommer man dock från denna af småväxt granskog innefattade ödemark frampå en slätt, som verkligen kan jemnföras med en af Östergöthlands, ty så långt ögat kan sträcka sig ser man blott sädesfält, här och der stora, präktiga byar och i fonden den vackra Kila kyrka. Men man har ej väl öfverfarit dessa fält förrän scenen åter förvandlas, vägen blir backig och snart finner man på de med slagg belagde vägarne att man är i en bergslag. Denna lilla resa förekom mig i det hela, hvad vegetationen beträffar, såsom skulle jag i miniature genomrest en af vårt jordklots större halföar, ehuru i något förvänd ordning, nemligen först genom ofruktbara eller öde-, derpå genom lyckliga och sist genom steniga Arabien, hvilken sednare allt mer och mer uppenbarade sig i de ofantliga slagghögar, som begränsade utsigten på mer än ett ställe af landsvägen. Slutligen, sedan jag rest förbi flera små landtställen, spridda här och der i löflunderne vid sidan af vägen, framträdde på en gång Sala Silfvergrufva, med sina schakt och torn, hvilka höjde sig öfver de ljusgrå slaggbergen. Bakgrunden i denna tafla utgjorde den mörka granskogen. Detta var helt annat än hvad jag hade förestält mig. En mörk, svart massa af hus, spridde emellan gapande af-

grunder,

grunder, så hade jag tänkt mig ett af våra större bergverk, med ett ord, såsom en jordisk Orcus, vid hvars åsyn man ej skulle kunna hysa andra tankar, än dem på afgrunden och fördömelsens boningar, men dessa hvita stenhus, de propra, rödmålade byggnaderne af den besynnerligaste architecture med sina tornspiror, allt detta ingaf i stället sinnet en högtidlig stämning, tanken på odödligheten och på de krafter menniskosjälen är mäktig att utveckla för att framdraga de skatter i dagsljuset, hvilka naturen synes velat gömma i sin helgedom. Snart lämnar man dock Silfvergrufvan till venster och framför sig har man den trefliga Bergsstaden med sin Kyrka och Rådstufvan med det brutna taket, hvilka höja sig deröfver. Man inkommer nu i den besynnerligaste förstad jag sett, ty den består af — lador och af sådana omgifves staden på alla fyra sidor. Kommer man då en tung, mulen höstdag hit och ser dessa mörkgrå byggnader på båda sidor om sig och under sina fötter den smutsiga, slaggbetäckta landsvägen, så är det ej underligt om sinnet skulle blifva något nedstämdt af så mycket *gris en gris* och tror man sig då en gång undsluppen detta menliga inflytande och inkommer på stadens gator, så måste man, om man än har den beqvämaste vagn, stiga utur

för att gå, emedan man åtminstone ej risquerar mer än armar och ben, då ovillkorligt halsen vore i fara i fall man åkte *). Sjelfva staden är ganska regulier och väl bygd, ehuru den för det mesta består af trädhus. Torget är stort och rymligt, ej långt ifrån såsom Adolph Fredriks i Stockholm och prydes i synnerhet af Rådhuset, ett tvåvånings stenhus enkelt mch smakfullt. Sedan middagsmåltiden var intagen på ett spisqvarter, der det både fanns porter och smör (Se pag. 62.) begaf jag mig i sällskap med ett par bekanta, som jag händelsevis här träffat, på vägen till Silfvergrufvan, hvilken är belägen ungefär en fjerdedels mil från staden. Vid ankomsten dit är det som inträdde man i en helt annan verld. Först besågs allt anmärkningsvärdt ofvan jord, såsom stora Grufsalen, i fonden hvaraf tvenne pyramider stå på båda sidor om Carl XI:s portrait af Ehrenstrahl och genom hvilkas glasbetäckta sidor man blir varse en liten, men dyrbar mineralsamling. Här förvaras äfven de långa, hvita handskar Drottning Ulrica Eleonora nyttjat, då hon skulle nedstiga i Grufvan, men som man då för tiden ej kunde komma ned, annat än i tunna eller på stegar och det sednare var ännu långt far-

---

*) Denna brist lärer dock redan till större delen vara afhjelpt genom den nye Borgmästarens drift.

ligare, så beslöt sig Drottningen för det förra, men då hon nu såg det rykande, bottenlösa djupet framför sig och tunnan, som skulle bära henne, slingrande deröfver, afstod hon på de omgifvandes böner från det vågsamma företaget och qvarlemnade blott, såsom ett minne af sin härvaro, de nedsmutsade och nedsotade handskarne. Men den tunna, uti hvilken Carl XI verkligen nedfor visas ännu här; den är blå med förgylda jernband och en förgyld plåt, hvarpå en vid sådane tillfällen vanlig inscription befinner sig. Sedan man lämnat Bergmästareboställlet, der allt detta är förvaradt, begifver man sig, på sin ledsagares anvisning, till den så kallade konsten eller den jette-aqnæduct, som uppumpar vattnet utur Grufvans botten på ett djup af 160 famnar under jordytan, samt derifrån till stora grufföppningen, ett förfärligt, svart afgrundssvalj, hvaruti tunnorne, som uppfodra malmen, på linor nedhissas öfver tvenne jernhjul eller betraktar man *hundarne*, vagnar, hvilka framskjutas på railvägar, för att vid slutet deraf uttömma sin last af så kallad vask på spetsen af ett slaggberg och hvilken sedan föres till stamp- och bokverket, hvars förfärliga domkrafter sönderkrossa den silfverhaltiga malmen. Utkomne utur bokverket i dagsljuset och befriade från det döfvande bullret af den torndönsmusik, som detta bergslagernes or-

gelverk åstadkom, anträdde vi gången till det så kallade Drottning Christinas Schakt, hvilket rasat och som nu erbjuder en stor, vördnadsbjudande anblick. Då man står ner på bottnen och ser rundtomkring sig de lodräta klippväggarne, utur hvilkas remnor björkar här och der uppskjuta, tror man sig försatt till Herculanum och väntar blott att få se en stad uppstiga utur jordens sköte. Nu återstod det värsta, nedstigandet i Grufvan. För detta ändamål påklädde vi oss i stigarebyggningen en serskild grufdrägt, bestående utaf en vid tröja af groft tyg, försedd med *efterskinn*, motsatsen till *förskinn*, en stor slokig bergsmanshatt och ett par svarta skinnmuddar eller hela handskar, utan fingrar. I denna kostym, som förvandlade oss till verkliga röfvare, sådane man nemligen får se dem på theatrarne, begåfvo vi oss nu till ingången af underjorden och konstklockans afmätta klang, bergsmännens rop och konstens gnislande, de enda ljud, som på denna väg mötte oss, voro just ej synnerligen tjenliga att ingifva oss mod. Vid ingången till mörkrets boning antändes blossen och vandringen företogs. I början gick vägen långsluttande utföre på jemn mark och blossen upplyste fullkomligt de svarta hvalfven öfver våra hufvuden, isynnerhet då vår förare, för att få det att brinna klarare, slog blosset emot den fuktiga bergväggen,

så att gnistrorne flögo omkring oss, men snart kom man till trappor, hvilka än stödde sig emot berget, än fristående öfverhängde afgrunder, hvilkas bräddar blossen ej förmådde upplysa, ännu mindre bottnen deraf. På ett sådant ställe hade ledstången på båda sidor brustit och det svarta, bottenlösa bråddjupet, var det enda man rundtomkring sig kunde upptäcka. Hade man här halkat skulle någon räddning ej varit tänkbar. Grafvens tystnad herrskade härnere, endast då och då afbruten af sprängskott, hvilka i början tycktes skaka klippmassorne, men hvaraf ljudet sedan småningom förlorade sig i bergen, upprepadt af mångdubbelt, allt dåfvare och dåfvare echo. Det var en majestätisk, underjordisk åska, sådan som förnimmes utur djupet af Ætna, då Enceladus vänder sina jettelemmar. Understundom stördes äfven den djupa tystnaden af en psalmton, hvars svaga ljud nådde örat, på samma gång som ögat, ibland nästan midt inunder sig i det svarta djupet, upptäckte några tindrande stjernor, hvilka i samma mon vidgade sig som sången kom närmare och slutligen antogo form af bloss i samma ögonblick det stirrande ögat varseblef de mörka gestalter, som buro dem, uppstiga ur natten. Det starka, afmätta ljudet af deras trädskor bildade basen till den högtidliga sången. Sedan vi genomgått flere vida salar eller, såsom

det här kallas, orter, hunno vi sluteligen målet för vår vandring, den första bottnen, på ett djup af 100 famnar. Väl är grufvan, med sina fyra öfriga bottnar, 60 famnar djupare, men trappor finnas ej längre, utan stegar vidtaga här, hvilka ofta hänga lodrätt upp och ned vid sidan af bergväggen och dessutom denna fuktiga årstid äro ganska hala af det dropp, som ständigt framsipprar ur berget och som ibland till och med försvårat vår gång på trapporne. Vi hade derföre vid nedgåendet beslutat att ej gå längre. Genombadade af svett smakade oss hvilan på en trädbänk i den stora grufsalen, så förträffligt, att jag trottsar någon Furste på sina svällande ejderdunsdynor smakat någon mera välgörande, mera uppfriskande. Här, vid fackelskenet, under det den medförda punschen läskade vår torra gom och glasen efter gammal bergsmannased genast efter utdrickandet krossades emot klippväggen, omtalades nu af den medföljande stigaren sagan om Bergsfrun, huru olycksbådande hennes åsyn är, om någon som ser henne vågar yttra ett ord eller ej kan återhålla ett utrop af förvåning och fasa, samt att hon isynnerhet skall vara ganska svartsjuk, det vill säga, att om något fruntimmer nedstiger i grufvan, då eller ej långt derefter en olyckshändelse inträffar, hvilket endast tillskrifver hennes vrede att ej ensam få

herrska på dessa dystra rum och hvarföre bergsmännen äfven ej så gerna se det vackra könet i deras rike, som ofvan jord i dess rätta element, ljuset. På min tillfrågan om Bergfruns utseende, hennes klädsel m. m. svarade stigaren: jag vill berätta herrn en historia, hvilken min fader otaliga gånger omtalat för mig, då jag ännu var barn. För många, många år tillbaka, suto en gång tvenne grufarbetare i en ort, sedan de slutat sitt dagsarbete och förtärde, under det de värmde sig vid elden, sin torftiga måltid. Den äldre af dem talade om sin hemmavarande hustru och sina barn, huru glada de voro hvarje qväll, då han helbregda återvände till sitt torp och huru sorgfälligt hans beskedliga Anna vårdat honom, då han en vinter ömkylt händerne på en steglängd af några och tjugo famnar, hvarpå alla pinnarne voro islupne och huru han, näst Gud, denna gång endast haft Bergfrun att tacka för sin räddning, emedan i det ögonblick han känt sina händer småningom stelna och sina sinnen förvirras, en skinande fruntimmersgestalt utkommit ur berget, sakta mottagit honom i sina armar och nedlagt honom på plateaun eller afsatsen nedanför stegen, hvarifrån sedan hans kamrater uppburit den sanslöse och transporterat honom hem. Häröfver hade den andre, en häftig, ung man, som äfven några år varit gift, gjort

sig lustig, beskyllt den andre för osanning och påstått att det lika litet fanns någon Bergfru till i verlden, som något sådant mönster för hustrur. Knappt hade han utsagt dessa djerfva ord, förrän bergväggen midtemot dem öppnar sig och en bländande skön, majestätisk fruntimmersgestalt i fotsid, hvit drägt och med ett strålande diadem af bergkristaller i de korpsvarta lockarne, framträder. Den äldre af grufarbetarne hade knappast återhemtat sig från den häpnad, denna oförmodade syn väckte, förrän han uppstiger, bugar sig ödmjukt samt gästfritt och godhjertadt erbjuder sin välgörarinna det lilla han hade öfrigt i sin matsäck, under det den andre, som väl i början äfven blifvit rädd, men snart sansat sig, smyger sig åt sidan för att undersöka denna syn, hvilken han i sin halsstarrighet ansåg för något bedrägeri, men sanslös tumlar tillbaka emot väggen, då han varseblir att hela gestalten blott består af en ihålig framsida. Bergdrottningen emottog emedlertid med välbehag det okonstlade uttrycket af den andres tacksamhet och försvann derpå samma väg hon kommit, men följden häraf lärer dock varit den, att den förmätne få dagar derefter funnits begrafven af ett ras och att den tacksamme och troende arbetaren, som börjat bryta i berget, på sam-

ma

18

ma ställe der Bergdrottningen försvunnit, funnit en rik silfverådra, för hvars upptäckt han såsom belöning undfått en betydlig årlig utdelning af dess afkastning jemte grufjord och derigenom inom korrt blifvit den förmögnaste bergsmannen i hela Bergslagen, hvilken dock ingen afundats honom, emedan han efter, som före denna händelse, förblifvit densamma redlige och för sina stilla dygder vördade mannen." — Med tankarne ännu fästade vid denna underbara berättelse, som genom talaren och omgifningarne blifvit ännu underbarare, begåfvo vi oss på återvägen. Men knappt hade vi tillryggalagt några trappor, förrän vi öfverraskades af en syn, som hos oss uppväckte de mest stridande känslor af på en gång fruktan och deltagande. Uti en fördjupning af berget, på litet afstånd ifrån oss, sutto några grufarbetare omkring en eld, som då och då med sin fladdrande låga fullkomligt upplyste de sotiga, skarpt markerade anletsdragen och förtärde med största aptit, såsom det syntes, det matförråd de medhaft i sina läderväskor. Det alfvarsamma lidande uttrycket i de äldres ansigten kontrasterade skarpt emot de yngres sorglösa glädtighet, man kan nästan säga vildhet. Utom mig vid denna åsyn, väntade jag blott att få se klipphällen öppnas och Bergdrottningen framträda, men

väcktes plötsligt ur dessa drömmar af den bakom mig varande stigaren, som något omildt fattade mig i armen med utropet: akta er, gå ej så nära sänkningen. Då först blef jag varse, att emellan dem och mig var ett stort svalj, hvilket jag ej i min förvirring märkt, och att det blott hade fordrats ett par steg och jag hade legat sönderkrossad på bottnen utaf afgrundsdjupet. En iskall rysning öfلopp mig och det förekom mig såsom skref en osynlig hand med eldskrift på den mörka bergväggen framför mig det alfvarliga budet: *Memento mori!* — Uppgången fortsattes och vår ledare införde oss på en liten afväg till konsten, hvarest man, smygande sig så nära derintill som möjligt, uppöfver sig varseblef en ljuspunkt och först då ögat vänjt sig dervid några ögonblick upptäckte det att detta var den ljusblå, solklara himlen; så måste äfven själens öga, befriadt från de jordiska banden, i en annan verld några ögonblick förblindas, innan det förmår vänja sig vid glansen af den sol, som der sprider sina strålar; så välgörande måste äfven åsynen deraf inverka på den af jordens mörker ännu omtöcknade anden. Åter fördjupade vi oss i bergets irrgångar, men snart stannade vi alla på en gång liksom fastväxte, ty öfver oss strålade någonting likt silfversolen på en sammets-messhake och vändande oss till stigaren fingo vi genast den

upplysningen, att det var en af de rikaste silfverstuffer man funnit här i grufvan, men som man låtit qvarsitta, så väl för stället, der den ovilkorligt skall väcka hvarje fremlings uppmärksamhet, som derför, att det lärer vara en mineralogisk sällsynthet att få se sådane fristående stuffer och berget således utträngt denna, liksom för att visa de rikedomar, det i sitt sköte förvarar. Vi fortsatte vår väg och vid en krökning af den mörka gången stodo vi, innan vi ens anat det, åter under Guds fria himmel, i det glada solskenet. Väl var det mattare, än då vi nedstego i jordens innersta, men den rosenglans aftonen nu utbredde öfver de omgifvande föremålen, var såsom en inbjudning till hvila efter lifvets mödosamma dagsarbete och en suck, ej af lättnad efter öfverstånden fara, nej af innerlig andakt, höjde våra bröst. Under det vi hos stigaren aflade våra drägter och uthvilade oss, genombläddrade vi den bok, här förvaras, hvaruti alla, hvilka sedan år 1794 besökt denna grufva, antecknat sina namn. Dåvarande Regenten, Hertig Carl af Södermanland jemte sin pupill, Gustaf Adolph, voro de första. Liksom i alla andra sådana böcker, träffar man äfven här en mängd anmärkningar, verser och citationer på Latin, Fransyska, Engelska och Tyska, till och med Svenskar hafva blifvit så inspirerade, att de impro-

viserat Tysk vers. I följe häraf bråkade jag ej eller länge min hjerna, utan skref: *Me meminisse juvabit*, hvilket i detta ögonblick flöt ur min själ. Minnet af denna gruf-färd och dem som deltogo deruti skall följa mig, så länge ännu en gnista af lif finnes i min kropp. — Det var redan mörkt, då vi återvände till staden.

Påföljande dagen ämnade jag fortsätta resan till Hedemora och Falun, sedan jag dock först besett hvad häromkring för öfrigt är anmärkningsvärdt, men blef högst oangenämt öfverraskad af ett bref, som tvingade mig att uppgifva denna plan och i stället med möjligaste första återvända. Nu återstod således blott att med skyndsamhet bese hvad som i öfrigt förtjenar en fremlings uppmärksamhet, hvarföre jag äfven i detta ändamål begaf mig på väg i sällskap med en af dem, som föregående dagen ledsagat mig vid gången till bergverken. Läsaren tror säkert att jag åter vill föra honom till något gammalt grufhål, såsom han säkert i sin rättmätiga otålighet behagar kalla det. Nej, värde Läsare, svarar jag, denna gång icke. — Morgonen var klar och vacker. En gångstig ledde oss förbi nyss skördade sädesfält, ännu betäckte med landtmannens hopp, de gyldene kornskylarna. Öfver några ängar förde mig nu min ledsagare och vi stodo vid ingången af den namnkun-

niga promenaden *Gröna Gången*, en stendam af ¼:dels mils längd, anlagd att skydda staden för öfversvämningar af högre belägna sjöar. Denna stendam är på båda sidor planterad med skyhöga träd; till venster har man än den lilla bäck, som leder vattnet till Grufvan och som på båda sidor öfverskuggas af lummiga träd, än åter vidgar den sig och lemnar fri utsigt åt den motsatta, steniga stranden, der man endast långt bort i de skogbeväxta bergen kan upptäcka några grå kojor, grufarbetarnes torftiga boningar, under det man till höger hela vägen har utsigten åt den fruktbara dalen, staden med sitt hvita kyrktorn, en liten sjö, den så kallade Wäsby-dam, den åldriga Kungsgården, som gifvit denna sitt namn, Hyttan på andra sidan om staden jemte Sala Landsförsamlings åldriga kyrka, och slutligen den så kallade Prostgården, ett tvåvånings stenhus i en vidsträckt park, uppbygdt af Prosten, Grefve v. Schwerin, som derför jemte de dervid gjorda högst betydliga odlingar, fått jorden på 50 år till förläning af kronan. Framkomne till slutet af Gröna Gången öfverraskas man vid anblicken af sjön Långforssen, som här utbreder sin blanka yta, omgifven af löfrika stränder och besådd med små, täcka holmar, en anblick så förtrollande skön, isynnerhet uti aftonrodnadens rosenskimmer, att här på en fri plats

vid stranden en tvåvånings paviljong är uppförd, från hvars balkon man i sin helhet kan njuta den förtjusande utsigten. Hit utströmma äfven, såsom det berättades mig, om sommaren alla Söndags-eftermiddagar så bättre, som sämre af stadens invånare, herrskaperne, för att i den öfre salongen dricka sin vin-kallskål och till och med ibland dansa litet, och den öfriga brokiga mängden för att roa sig i löfsalarne rundtomkring, slå kägglor eller springa sista paret ut på en litet längre ned belägen gräsplan. Vanligtvis korssa då små segelbåtar och ekstockar hvarandra på den spegelblanka vattenytan och besvara ofta de från landet skallande jubel-ropen med valdthorns-symfonier eller flöjt-chörer. Då solen gått ned begifva sig alla hem och den under dessa timmar liksom utdöda staden, lifvas nu oförmodadt utaf denna massa af gående och åkande. Ett så idylliskt, njutningsrikt lif borde, skulle jag tro, i hvarje invånares bröst ingjuta glädje och kraft att möta kommande veckas mödor. — För att härifrån komma till Hyttan, hvilken nu endast återstod att bese, togo vi vägen förbi Wäsby, som fordom tjenat flere af våra Konungar till jagtslott och hvarifrån man har flere bref daterade af Gustaf Adolf till Ebba Brahe. Häromkring har tid efter annan gamla, så väl utländska som Svenska mynt funnits i jorden. Nu är det, sedan längre tid tillbaka,

Bergshauptmannens boställe. Här straxt invid på en höjd har Bergslagens nuvarande, allmänt högaktade Styresman, Bergshauptmannen m. m. af Forsselles anlagt en Blyhvitts- och Silfverglitts-fabrik, som lärer vara den andra inom riket. Härifrån gör vägen en svängning åt staden, men vänder sig vid sjelfva stadsbommen åt Hyttan. Silfversmältningen pågick just nu, hvarföre vi utan dröjsmål begåfvo oss till stora och lilla helvetet. Ahi! hör jag alla mina vackra läsarinnor med en mun utropa, men, mina nådiga damer, blifven ej så förskräckta, ty J blifven hvarken vittnen till någon Don-Juans-färd eller motsvarar det jag ämnar beskrifva ändock på långt när, efter hvad jag förmodar, sitt rysliga namn. Det förra eller stora helvetet är en smälthytta med en ofantlig, rund skorsten. Då man nu begifver sig i öfra vinden af hyttan och alldeles inunder sig ser den så kallade smältan, hvarifrån tjocka, blå lågor uppstiga och ser de svarta, trasiga gestalterna med sina jerngafflar taga stora stycken af eldmassan och slunga dem långt borrt, så att de sprakande gnistrorne ögonblickligt upplysa denna scen, då man ser svafvellågan derefter liksom förut fortfara att sprida sitt ovissa sken öfver det hela, endast för att så mycket tydligare visa den blåaktiga likfärg, hvarmed hon bekläder arbetarnes ansigten och vatten-

hjulets fruktansvärda dån och böljornes afgrundsmusik äro de enda ljud som beledsaga denna syn, då kan man likväl ej undra på det namn detta ställe bekommit. Att beklaga vore den, hvilken ej med rent samvete hitkomme, ty åsynen häraf skulle då säkert qvarlemna ett obotligt frätsår i hans bröst. Med den andra smälthyttan förhåller det sig på samma vis som med den ofvannämnda, med den skillnad, att allt der är i miniatur. Vi återvände nu till staden, från hvilken jag få timmar derefter begaf mig på återresan till Westerås, dit jag sent på natten eller, rättare sagt, morgonen derpå ankom och efter att hvilat ett par timmar embarkerade på ångfartyget. Så litet vet dock menniskan hvad som förestår. Hade jag väl kunnat föreställa mig, då jag trenne dagar förut lemnade Stockholm, att jag så snart skulle återse det? Öfverallt, så i de minsta som största förhållanden, är menniskan en kastboll för ödet. Då hon tror sig mest oberoende deraf, är det som närmast, för att med jättehand gripa henne och kasta henne på hvad punkt af jordklotet, det behagar. Dessa sömngifvande reflexioner, tillika med tröttheten efter den nattliga färden, frambringade äfven sin tillbörliga verkan i förening med det kalla, fuktiga vädret och jag insomnade så djupt, att jag med möda ef-

ter

ter flera timmars förlopp väcktes af det väsen trenne herrar af det mest skiljaktiga yttre åstadkommo, hvilka hade slagit sig ned omkring ett virabord. Den ena var en torr, mager man med insjunkna kinder och olivegul hy, hvars dystra ögon vildt irrade omkring sina medspelares kort, såsom sökte de efter rof. "En fördömd otur!" var då och då det enda ord, som undslapp hans läppar, öfver hvilka ej en enda gång, under hela den tid spelet varade, ett leende smög sig. Den andre var en verklig motsats till den förr omnämnde, tjock, fet och rödblommig samt spelade bock på bock, emedan han oupphörligt skrattade åt den tredje, en ung militär, hvilken för honom berättade den ena historien narraktigare än den andra, och under tiden med mycken smak tycktes hålla till godo bådas betar. Men snart förändrades scenen. Den olivegule herren började säga den unge militären det ena stickordet efter det andra, hvilket denne i början kallt och undvikande besvarade, men då den andre blef allt bittrare och bittrare, svarade han slutligen i samma ton och en ganska häftig disput uppstod. Den fete mannen torkade sig i pannan med näsduken den ena gången efter den andra och föreställde den olivegule att han sjelf hade lika stark otur, men att han dock omöjligt

kunde blifva ond på en så lustig patron, såsom orden föllo sig, men disputen blef blott derigenom allt häftigare och häftigare. Var det nu verkan af den unge militärens hot att med värjan i hand söka upprättelse eller af det förtviflade beslut den fete mannen tog i det han sprang upp i salongstrappan, ropade kyparen och befallde in en bål, nog af, då den ångande punschen inbars mildrades småningom de stridandes hetta, med glasen i hand bilades slutligen tvisten fullkomligt och spelet började åter. Men nu hade turen vändt sig, det vill säga till förmon för den olivegule och då det sent omsider uppgjordes, var den fete mannen den enda som ej allenast fick betala kalaset, utan äfven fiolerne. — Sedan man nu åter, liksom på stadresan, ätit, druckit och sofvit, var man redan långt förbi Kungshatt och snart höjde sig Stockholms torn vid horisonten, den nedgående solens sista strålar återstudsade från fönsterraderna i slottet och den omätliga husmassan utbredde sig allt mer och mer. Till purpurrödt öfvergick småningom skenet i slottsfönstren, snart syntes blott de glimmande tornspetsarne, lika fixstjernor på firmamentet, skymningen lägrade sig allt ogenomträngligare öfver staden, blott konturerne af Riddartemplet och det fordna Kungshuset kunde ännu urskiljas, kanonernes dån upprepades af bergens

mångdubbla echo och välbehållen landsteg jag inom kort på Riddarholmsstranden. Och härmed får jag på det förbindligaste tacka dem af mina värde läsare, som orkat medfölja ända hit, och bedja dem om förlåtelse för alla de gånger jag tröttat deras tålamod vid genomläsningen af dessa flyktiga anteckningar, men skulle dessa, emot all förmodan, vinna något bifall, skall det för Författaren vara en uppmuntran att för kommande tider söka rätta de fel han, emot sin vilja, begått och vänja sig af med de många ovanor han här manifesterat, såsom, bland annat, det myckna sofvandet, hvilket för den lifligaste åskådare ändock på längd blir söfvande.





